

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**S láskou do temnoty: Současná populární
beletrie – „knihy pro ženy“ a jejich významy**

Tomáš Kůst

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie

Studijní program Sociologie

Studijní obor Sociologie

Diplomová práce

**S láskou do temnoty: Současná populární
beletrie – „knihy pro ženy“ a jejich významy**

Tomáš Kůst

Vedoucí práce:

PhDr. Pavel Sitek, Ph.D.

Katedra sociologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Na tomto místě bych rád poděkoval mému vedoucímu práce, panu PhDr. Pavlu Sitkovi, Ph.D., za odborné rady, směřování a všechen čas a rady, které mi věnoval a které výrazně přispěly ke vzniku tohoto textu.

Rád bych také poděkoval své rodině za podporu, opakovaná vyslechnutí a v případě potřeby „chození po špičkách“.

Rád bych poděkoval i všem, kteří pomáhali s průběhem výzkumu, šířením dotazníku a hledáním informátorek a těm, kteří se do výzkumu zapojili, za jejich ochotu a zájem – těm, kteří si našli pár minut na vyplnění dotazníku a zejména čtenářkám Padesáti odstínů, které si našly minut podstatně více a často i opakovaně. Bez vás by práce vzniknout nemohla.

1 ÚVOD	1
2 TEORETICKÁ ČÁST	4
2.1 Status knih a jejich autorů/ek	4
2.1.1 Socializace a výběr témat.....	6
2.1.2 Kontext, výběr a zpracování témat	7
2.2 Dominantní kultura, sub-/kontra-kultura, styl a žánr	9
2.2.1 Definice kultury.....	10
2.2.2 Dominantní kultura a sub-/kontra-kultury	12
2.2.2.1 Ideologie, normy a hodnoty sub-/kontra-kultur a jejich vzájemné propojování.....	13
2.2.2.2 Časová dimenze sociálního kontextu	15
2.3 Kultura vysoká a nízká	16
2.3.1 Dopady řazení díla do vysokého, nebo populárního umění	17
2.3.2 Relativnost hodnoty vysokého a nízkého umění.....	19
2.4 masová kultura a „knihy pro ženy“	21
2.4.1 Od Radway k dnešku	23
3 METODOLOGICKÁ ČÁST	25
3.1 Ukotvení smíšených metod	26
3.2 Použití smíšených metod	27
3.3 Charakteristiky kvantitativních a kvalitativních metod.....	28
3.4 Kvantitativní část	30
3.4.1 Operacionalizace.....	31
3.4.2 Hypotézy	32
3.5 Kvalitativní část	33
4 EMPIRICKÁ ČÁST	35
4.1 Knihy pro ženy	35
4.1.1 Veřejný obraz Padesáti odstínů.....	35
4.1.1.1 Dopady genderové dichotomie.....	40
4.1.1.2 Defenzivní pozice čtenářek	41

4.1.2 Spojení Padesáti odstínů a termínu „kniha pro ženy“ v očích čtenářek	43
4.2 Knihy pro ženy...nebo ne?	46
4.2.1 Názory na Fifty Shades	46
4.2.2 Názory na Fifty Shades – genderová perspektiva.....	49
4.3 Čtenářky Padesáti odstínů	53
4.3.1 Kritické čtení a odhlédnutí od nedostatků	54
4.3.2 Čtení jako únik z reality	55
4.3.3 Odstíny čtenářek – módní hit, odreagování, ztotožnění se a vtáhnutí do příběhu.....	56
4.3.4 Potvrzování a vyvrácení genderových stereotypů.....	59
4.3.5 Sex a tabu – inspirace a posun norem	64
4.3.5.1 Sex jako lákadlo.....	65
4.3.5.2 Sex jako inspirace.....	67
4.3.6 Padesát odstínů – knihy na hraně	69
5 ZÁVĚR.....	72
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	77
7 RESUMÉ	85
8 PŘÍLOHY	86
8.1 Seznam příloh	86

1 ÚVOD

Fifty Shades Trilogy, nebo česky *trilogie Padesát odstínů*, britské autorky vystupující pod pseudonymem E L James, je v současnosti celosvětový nejen literární fenomén. Knihy trhají rekordy v prodejnosti, která dosahuje desítek milionů prodaných kopií, patří mezi nejčastěji půjčované v knihovnách, vyrábí a prodávají se jimi inspirované předměty i sexuální pomůcky, připravuje se film na jejich motivy a podle některých tvrzení dokonce zvyšují prodeje některých značek (aut nebo pití) a návštěvnost míst, která jsou v nich nejčastěji zmiňována. Na druhou stranu jsou ale silně kritizované především za značné literární a stylistické nedostatky. Knihy této trilogie je tedy možné buď milovat, nebo nenávidět, zdá se, že kompromisní prostor mezi těmito extrémy je velice omezený. Série je navíc značně specifická tím, že je čtena dominantně ženami a také je jako ženská literatura nejčastěji zobrazovaná.

Cílem této práce tedy je za využití smíšených metod výzkumu popsat názory a postoje širokého čtenářského publika k vybraným knihám, zjistit, jakým způsobem se pracuje s termínem „knihy pro ženy“ a také v návaznosti na Janice Radway (1991 [1984], 2007), které před 30 lety prováděla etnografický výzkum se čtenářkami tehdejších romancí, které byly a stále jsou, stejně jako současná trilogie *Fifty Shades*, považované především za literaturu pro ženy, porozumět tomu, jaké významy může mít čtení takových knih pro konkrétní sociální skupinu. Cílem je také popsat, jak se liší podoba, obsah a významy knih, které byly považované za literaturu ženskou dříve a těch, které jsou za ní považované dnes.

Předkládaná práce má tři hlavní části – teoretickou, metodologickou a empirickou. V teoretické části se nejprve zabývám postavením autora/ky knih ve společnosti a tím, jak kontext, ve kterém žije, ovlivňuje i výběr témat, kterým se věnuje. Dále se soustředím na

problematiku významu a přijetí děl a jejich čtenářského publika, která závisí na normách, hodnotách a idejích kultury dominantní, nebo různých sub- a kontra-kultur. Přemýšlení o dílech, ale i o těch, kteří je vytvářejí a konzumují, je ovlivněno i tím, jestli je dílo považované za reprezentanta vysokého, nebo nízkého umění. Oba způsoby kategorizace problematizují a vztahují ke konkrétnímu tématu tzv. „knih pro ženy“.

Záměrem metodologické části je zdůvodnit výběr konkrétních metod využitých ve výzkumu, kterými jsou především kvantitativní dotazníkové šetření a kvalitativní individuální rozhovory se čtenářkami s pozitivním pohledem na zkoumané knihy. Zaměřuji se zde tedy na výhody a nevýhody zvláště kvantitativních i kvalitativních metod, ale i na možná omezení a zejména přínos jejich kombinace. Nedílnou součástí tohoto úseku práce je i stanovení hypotéz a výzkumných otázek a také popis konkrétní podoby užitých metod a výzkumného vzorku.

Empirická část má dva hlavní úseky. V první polovině se zabývám hlavně tím, jakým způsobem se z trilogie Padesát odstínů stávají „knihy pro ženy“ a jak se s tímto termínem pracuje. Nejprve za využití vybraných příkladů veřejně přístupných textů ilustruji obraz zkoumané série ve veřejném diskursu. Následně zjišťuji, jestli samotné čtenářky, kterým se tyto knihy líbily, je považují za ženskou literaturu, a co si pod tímto označením vlastně představují. V poslední kapitole první poloviny empirické části srovnávám shodné a rozdílné prvky ve vnímání Padesáti odstínů jako ženských knih a práci s tímto termínem ve veřejném diskursu a u čtenářek s pozitivním pohledem. Zároveň tyto výsledky porovnávám s empirickými daty získanými ve vlastním výzkumu a zjišťuji, jestli data odpovídají tomu, že je trilogie dominantně považována za literaturu pro ženy a jakým způsobem se to projevuje.

Druhá polovina empirické části je zaměřena už jen přímo na čtenářky s pozitivním názorem na zkoumané knihy, které se dobrovolně rozhodly v anonymní formě zúčastnit tohoto výzkumu. Zaměřením na tuto čtenářskou skupinu navazuji na práci Janice Radway (1991 [1984], 2007) a celá tato část je tak do značné míry porovnáním se závěry, které učinila ona. Z její práce si беру ponaučení např. v tom, že k čtenářkám nelze přistupovat jako k objektům výzkumu, ale naopak jako k subjektům, pro které může mít čtení specifické významy. Podle Radway ženské romány zároveň pomáhají ženám vystupovat proti tradičnímu genderovému rámci ve společnosti, zároveň ho ale svojí strukturou a obsahem pomáhají reprodukovat. V této části tak zjišťuji, jestli jsou tato tvrzení v některých ohledech stále platná, v čem se liší a jaké významy nabývá zkoumaná trilogie pro své čtenářky.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Status knih a jejich autorů/ek

„Na Zemi jsou lidé, jejichž chování rozhoduje o osudu planety. Hlavy států. Lídři politických stran. Ochránci náboženství. Vědci. Novináři. Spisovatelé. Ti, kterých si obyvatelé podivné planety váží a kterým důvěřují.“

Sergej Lukjaněnko (2012)

V první kapitole teoretické části se zaměřím právě na spisovatele a spisovatelky, na jejich postavení ve společnosti a na to, jak kontext ovlivňuje, jaká témata si vybírají a jak k nim přistupují. V úryvku z prvního románu současného populárního ruského autora sci-fi a fantasy můžeme objevit odkaz k hned několika oblastem, o které se ve svých podoborech zajímá sociologie - sociologii politiky, náboženství, vědy, médií a sociologii literatury, nebo také kultury, přičemž pro mě v této práci je nejdůležitější právě poslední jmenovaná oblast. Každý ze zmiňovaných sociologických směrů by ale nutně řekl, že i když má Lukjaněnko do jisté míry pravdu, protože politika, náboženství, věda, média i literatura disponují určitou mocí a možností promlouvat k velkému množství lidí a ovlivňovat jejich myšlení, názory, chování i jednání, tak zároveň nelze v žádné zmiňované oblasti takto generalizovat. Sociologie každé z daných sociálních institucí má svoje témata, na která se zaměřuje a která se snaží pochopit. Nejinak je tomu i v oblasti kultury a literatury, která do ní patří.

Pokud se zaměříme právě jen na kulturu a literaturu, brzy nás napadne první zásadní otázka – disponují opravdu všichni spisovatelé a spisovatelky tak velkou důvěrou a úctou? Znamená napsat knihu stát se automaticky rozhodujícím činitelem v chodu celého světa? Odpověď na tyto otázky pravděpodobně nevyžaduje žádný zvláštní výzkum, odpověď je ne. Ne každá kniha se stane natolik úspěšnou, že bude vycházet

v desítkách jazyků po celém světě a těšit se opakovaným dotiskům i po mnoha letech od svého vzniku. Ne o každé knize se budou vést velké debaty v médiích a na sociálních sítích. Rozhodně ne po uvedení každé knihy dojde ve společnosti (/společnostech) k zásadní proměně, nastolení nových norem, technologickému pokroku, zlepšení životní situace alespoň jedné do té chvíle diskriminované sociální skupiny, upozornění na důležitost do té doby marginalizovaných problémů apod. Ne každý autor nebo autorka se stane významnou sociální autoritou, ne každý/á je oceněn/a Nobelovou cenou za literaturu.¹ Na druhou stranu, i když o autorovi nebo autorce nemusí vědět velké množství lidí a jejich dílo se k nim nedostane, status „spisovatel/ka“ má určitou váhu a v konkrétní interakci v dané sociální skupině autorovi nebo autorce zlepšuje postavení a dodá mu úcty. Téměř všechny knihy si také pravděpodobně najdou své publikum a fanoušky/fanynky.

Každá kniha, potažmo každé kulturní dílo, tedy určitým způsobem reaguje s veřejností. Jak již bylo řečeno, ne každé dílo konzumují všichni a nikdy na něj celé publikum, případně veřejnost, nereaguje jednotně kladně, nebo shodně negativně. Každopádně ale v podstatě každá kniha ovlivňuje status autora/ky. Jedná se tedy o získaný status, protože ho autor/ka neměl/a od narození, který své/mu nositeli/ce dodává určitý sociální a také, především v případě úspěšně prodávané knihy, i ekonomický kapitál spojený s prodejem jednotlivých výtisků, e-knih nebo filmových práv. Zároveň může způsobit, že fanoušci/fanynky od autora/ky své knihy očekávají i určitou hlubší znalost dané problematiky, tedy svými očekáváními připisují spisovateli/ce i kulturní kapitál.²

¹ K oceňování by se navíc pojila další otázka a to, kdo o udělení společensky vysoce prestižní a i finančně dobře ohodnocené ceny rozhoduje a jaké k tomu má důvody, podle čeho se rozhoduje, tedy otázka diskursů a především metadiskurzivní pozice, viz Fairlough (1992).

² K teoriím kapitálu viz Bourdieu (1998, 2000).

2.1.1 Socializace a výběr témat

Otázkou také je, kdo se stane spisovatelem/spisovatelkou a o jakých tématech bude psát. Na to, čím se člověk v budoucnu stane, má velký vliv prostředí, ve kterém vyrůstá. Nejedná se o biologické predispozice, ale o sociální vlivy a tlaky okolí. Obecné struktury se můžou lišit v individuálních společnostech (viz. popis tří nezápadních společností od Mead 2006), ale rozdíly jsou i v jedné společnosti. Žádná struktura není sice tak pevná, aby nešla překonat, ale není to nikdy snadné. Jak ukazuje Jay MacLeod (2004), v našem jednání a smýšlení o vlastních možnostech a ambicích hrají roli různé faktory, jako je např. etnicita, na kterou se především zaměřuje, nebo další, jako je gender a sociální vrstva, ve které žijeme.³ Záleží tedy i na tom, kde se narodíme a kde a jak vyrůstáme. Podle Meada (1934) prochází člověk jako dítě několika vývojovými etapami, během kterých dochází k postupné socializaci, kdy se dítě učí vnímat sama sebe, vytváří si svou identitu, poznává pravidla společnosti, ve které žije. Roli v jeho „zařazování do systému“ hrají nejprve konkrétní blízké osoby, členové rodiny (tzv. „významní druzí“ [significant others]) a postupně i nekonkrétní osoby („obecní druzí“ [generalized others]), kdy dochází k uvědomění si i obecnějších a abstraktnějších pravidel. Cooley (2006 [1962]), od kterého se Mead inspiroval, hovoří o konceptu tzv. „zrcadlového já“ (looking-glass self), podle kterého si člověk buduje svojí identitu skrze interakce s druhými. Může přitom dojít i k naprosto chybným interpretacím toho, co si o nás ostatní myslí, ale zásadní je vliv dalších lidí. Cooley dále mluví právě o primárních a sekundárních sociálních skupinách, které v interakcích ovlivňují naše vnímání sama sebe i světa kolem nás. Mezi primární počítá

³ Sociální vrstvou se myslí především životní podmínky naší rodiny, tedy jestli se jedná o rodinu z nižší, střední, nebo vyšší sociální třídy; všechny zmiňované (a další nepopisované) faktory zároveň také působí provázaně, ale každý má své specifické vlivy.

především rodinu a vrstevníky,⁴ za sekundární pak označuje např. školu nebo média. A právě vlivy školy byly velice důležité v práci a teoriích o habitu, kapitálu a polích již zmiňovaného Bourdieho (1998, 2000).

Záleží tedy na tom, jestli se u dítěte od mala vytváří podmínky pro možné budoucí psaní a to právě vlivem sociálního okolí. Rodiče mu čtou pohádky, dítě se učí číst a psát, učí se o literatuře a získává k ní pozitivní vztah apod. Aby mohly knihy vzniknout, musí se autoři/ky také pohybovat v kontextu, ve kterém existuje něco, co lze nazvat institucí spisovatelství. Ve společnosti musí být zájem knihy vytvářet (psát, tisknout, publikovat a prodávat) a také je konzumovat (kupovat, půjčovat, číst). Takováto instituce není, i když to tak nemusí vypadat, samozřejmostí a např. v autoritářských režimech může být silně kontrolována a omezována její svoboda, aby nemohly vznikat a šířit se knihy, které mohou být pro režim ohrožující.

2.1.2 Kontext, výběr a zpracování témat

Hlavně ale kontext, ve kterém člověk vyrůstá a žije, ovlivňuje výběr témat a způsob jejich zpracování. Primární socializace trvá přibližně do věku 10 let, ale spisovatelem nebo spisovatelkou se jedinec většinou stává až ve vyšším věku. To znamená, že v případě autorství se nejedná o jednorázovou záležitost závislou jen na primární socializaci, ale o kontinuální proces. Záleží i na tom, jakým směrem se člověk dále ubírá, jakou školu vystuduje, s jakými lidmi (např. v prostředí svých zájmů) se setká apod. Témata, která si autoři/ky zvolí, tak často záleží na tom, v jakém kontextu žili, vyrostli a pohybují se.

⁴ Jako třetí primární skupinu Cooley viděl i sousedství, ale jeho vliv v současné době již není tolik aktuální.

Ve společnosti, kterou je možné nazvat „Západní“, představovanou především Severní Amerikou a Evropou (Evropskou unií) a do které můžeme řadit i Českou republiku,⁵ můžeme v současnosti najít mnoho známých a populárních knih, které spojuje podobné zpracování reálného tématu, „svědectví přeživších“ a vymezení se vůči krutostem a zlu války nebo politickému režimu. Např. v knize *Útěk z Tábora 14* (Harden 2013) autor zpracovává svědectví pravděpodobně jediného člověka, který se narodil ve vězeňském táboře v Severní Korey a kterému se podařilo utéct na Západ. Ve výběru i zpracování tématu se silně odráží autorovo novinářská profese i původ a život v zemi, která se významně vymezuje vůči komunistickému režimu (nejen) Severní Korey a snaží se nastolovat boj za lidská práva.

Dalšími takovými knihami jsou např. *Osvětimská knihovnice* (Iturbe 2013), literární příběh na motivy skutečných zážitků Dity Krausové pojednávající o jejích zkušenostech z rodinného tábora Osvětim-Březinka, ve kterém došlo k největší masové vraždě československých občanů za druhé světové války, *Klub nenapravitelných optimistů* (Guenassia 2012), dílo francouzského autora narozeného v Alžírsku odehrávající se ve Francii roku 1959 a vyprávějící příběhy migrantů z Východního blogu a také události války v Alžírsku, kde se autor narodil, nebo kniha české autorky *Vyhnání Gerty Schnirch* (Tučková 2009), smyšlený příběh o skutečných událostech – odsunech brněnských Němců z Československa.

Všechny zmiňované příklady mají společnou politickou tematiku a téma základních lidských práv. Všechny tyto, bylo by možné říci sociální⁶, romány jsou v podstatě všeobecně uznávané a považované za hodnotné. To je z toho důvodu, že jsou řazeny do tzv. vyšší kultury. Ale existují i jiné

⁵ Alespoň co se geografické polohy týče.

⁶ Podle záložek, pod kterými je často můžeme najít v knihkupectvích.

knihy, neméně (často dokonce i více) populární a prodávané, s jinými tématy, které ale už nejsou tolik uznávané, jako je právě příklad zpracováváný i v této práci – trilogie *Fifty Shades/Padesát odstínů* (James 2012, 2013a, 2013b). V následujících kapitolách teoretické části se proto zaměřím právě na problematiku vyšší a nižší (masové) kultury a následně i konkrétně na jeden konkrétní typ – „knihy pro ženy“, nebo také „ženské romány“.

2.2 Dominantní kultura, sub-/kontra-kultura, styl a žánr

V první kapitole jsem se zabýval tím, co napsání knihy přinese autorovi/ce a tím, jak se z člověka vůbec může stát spisovatel/ka a jaká témata si může vybírat v souvislosti se socializací a sociálním kontextem, ve kterém žije. V závěru jsem tato tvrzení dokládal na několika vybraných příkladech uznávaných knih, ale zároveň jsem se zmínil o tom, že ne všechny knihy se věnují, stejně jako tyto zmíněné, sociálním tématům a ne všechny jsou také obecně a kritikou pozitivně přijímány, i když jsou na tom často s prodejností a popularitou podobně, nebo i lépe. V této kapitole bych se tedy chtěl zaměřit na paradox úspěchu a kritiky v souvislosti s vymezením kultury a s ní spojenou problematikou hodnot, norem a idejí.

Na začátek je nutné říci, že literatura je opravdu široký pojem a jednotlivých knih (ať už tištěných, nebo stále častěji i elektronických) vychází každoročně obrovské množství. Knihy jsou z celého světa, věnují se různým oblastem a řadí se do mnoha žánrů a sub-žánrů. Logicky tedy ne všechny rozpoutají ohlasy téměř celospolečenské, nebo napříč hranicemi. I když se tedy jednoduše řečeno neví o všech knihách, při náhodném setkání s nimi máme už částečný obrázek o tom, jak o nich přemýšlet, o kterém rozhoduje právě to, do jakého žánru daná kniha spadá a jestli se řadí do vysoké nebo nízké kultury.

2.2.1 Definice kultury

Definice kultury obecně je poměrně problematická, protože je velmi široká a obecná, tedy nepřesná. Na tento problém naráží a uvědomuje si ho většina z těch, kteří se o nějakou definici pokouší, což lze dokázat na několika příkladech takových definic, které lze nalézt v knize s příhodným názvem *Klíčové citace v sociologii*, jejímž autorem je Kenneth Thompson (2001):

„Kultura je jedno ze dvou nebo tří nejobtížněji definovatelných slov v (nejen – pozn. autora) anglickém jazyce“ (Williams 1983: 87 in Thompson 2001: 57).

„Kultura sestává z modelů, ať už explicitních nebo implicitních, odvozených z chování a dále sloužící jako jeho vzor, osvojovaných a předávaných pomocí symbolů, ustavujících rozdílné přístupy lidských skupin včetně jejich vyjádření v artefaktech; základní jádro kultury spočívá v tradičních (tj. historicky odvozených a vybraných) idejích a zvláště v jim připisovaných hodnotách“ (Kroeber, Kluckhohn 1963: 181 in Thompson 2001: 57).

„Kultura je historicky vytvořený systém explicitních a implicitních vzorců života, který chce být sdílen všemi nebo jen speciálně stanovenými členy nějaké skupiny v určitém časovém okamžiku“ (Kluckhohn, Kelley 1945: 98 in Thompson 2001: 57).

„Kultura‘ skupiny nebo třídy je zvláštní a odlišný ‚způsob života‘ skupiny nebo třídy, významy, hodnoty a ideje vtělené do institucí, do sociálních vztahů, do systémů přesvědčení, do mravů a zvyků, do používání předmětů a do materiálního života. (...) Kultura obsahuje ‚mapy významů‘, které pro její členy dělají věci srozumitelnými. (...) Kultura je způsob, jak jsou sociální vztahy skupiny strukturovány a

utvářeny: ale je to také způsob, jak jsou tyto útvary zakoušeny, jak je jim rozuměno a jak jsou interpretovány“ (Clark et al. 1976: 10 in Thompson 2001: 57-58).

„Dominantní kultura celé společnosti není nikdy homogenní strukturou“ (Clark et al. 1976: 12-13 in Thompson 2001: 58).

Z klíčových sociologických citací, jak je nazývá Thompson (2001), vztahujících se k definicím kultury je zřejmé, že podat jedno jasné shrnující vysvětlení a popis platný pro všechny lidi (např. obyvatele jedné země) je prakticky nemožné. Uvedené definice odkazují k uvědomování si velkého množství údajů, které je třeba do definice zahrnout a ve kterých se zmínění autoři odlišují. Přesto lze v jednotlivých popisech najít jisté shodné prvky, díky kterým lze kulturu popsat jako jakýsi soubor hodnot, norem, idejí, názorů a jejich produkci a reprodukci, jako daný způsob života a mluvy určitým jazykem.

Zároveň, jak je vidět právě i u zmíněných autorů, nikdy nelze kulturu vnímat jako homogenní prvek vztahující se na všechny členy/ky dané společnosti. Nebo možná lépe řečeno, na obyvatele/ky určité země, protože k vymezení kultury dochází nejčastěji ve spojení s konkrétní zemí, mluví se o národní kultuře vycházející z historie, tradic a zvyků země. Takovéto národností vymezování kultury je ale zároveň velkou slabinou definic kultury, protože i přesto, že zcela jistě geo-politické hranice oddělující jednotlivá státní zřízení rozdělují i různé kulturní oblasti ovlivněné vlastní historií a tradicí, které se projevují např. v lidovém umění nebo sportovní rivalitou sousedních nebo blízkých zemí, vnímat kulturu jen jako záležitost dané země by znamenalo naprosto přehlížet rozdíly mezi různými skupinami v zemi. Proto i ve zmíněných definicích můžeme vidět odkazy na kulturu skupin, tříd apod., tedy odkazy na existenci subkultur a kontrakultur.

2.2.2 Dominantní kultura a sub-/kontra-kultury

Jak bylo řečeno dříve, lidé jsou do společnosti socializováni podle určitých norem a pravidel, kterými se učí v dané společnosti žít. Ne všichni jsou ale socializováni naprosto totožným způsobem, záleží při tom na mnoha faktorech, jako jsou etnicita, gender nebo sociální třída. To znamená, že v rámci jedné společnosti většinou vzniká dominantní kultura vycházející z tradice a historie s určitými pravidly, normami a hodnotami. Zároveň ale v každé společnosti můžeme najít mnoho dalších subkultur a kontrakultur s odlišným kulturním zázemím. Subkultury i kontrakultury mají své zvláštní normy a hodnoty, ale liší se vztahem k majoritní společnosti. Subkultura vzniká jako alternativa k dominantnímu pojetí, od kterého se liší ve svých idejích, nesouhlasí s některými konkrétními prvky majority, ale v nesouhlasu zůstává v podstatě pasivní, existuje jako další možnost vedle dominantní kultury. Kontrakultura má se subkulturou společný nesouhlas s prvky majority, ale vzniká ve chvíli, kdy je některá skupina přímo frustrovaná z dominantních norem a začíná se proti majoritě svými idejemi a hodnotami přímo vymezovat (Yinger 1960).⁷ Každá samostatná sub-/kontra-kultura má tedy své vlastní normy a hodnoty a od majoritní společnosti se odlišuje svými specifickými prvky. Těmi jsou celková image (oblékání, tetování apod.), argot (zvláštní slovní zásoba – nemusí se tedy jednat o celý strukturovaný jazyk) a vystupování členů/ek skupiny (Yinger 1960, Smolík 2010).

Norman Fairclough (1992) v souvislosti s tímto mluví o dialektickém vztahu mezi žánrem a stylem, ve kterém se jeden podílí na porozumění

⁷ Pojmy subkultura a kontrakultura nejsou vždy striktně rozlišovány a pojem subkultura je někdy využíván i pro skupinu, které jde proti dominantní kultuře a hodilo by se na ní označení kontrakultura, viz např. Smolík (2010).

druhému a naopak. Jako žánr označuje způsoby chování a vystupování, jako styl způsoby utváření identity a to jak sobě, tak druhým, což lze činit právě např. i odlišením se pomocí zvláštního oblečení. Dochází tak k určování kategorií „my“ a „oni“. Podle konceptu sémantické a syntaktické formy sociální identity (Giulianotti 2007) staví sémantická forma na otázce „*Kdo jsme?*“ a syntaktická na otázce „*Kdo nejsme?*“, to znamená, že i kategorie „my“ a „oni“ jsou v dialektickém vztahu a určit kdo jsou „oni“ je nezbytné pro pochopení vlastní identity a určení příslušnosti k vlastní skupině, tedy k „my“. Součástí tohoto výzkumu tedy je i snaha zjistit, jestli dochází k vytváření specifické skupiny (subkultury) čtenářek a jejich propojování sítí vzájemných vztahů a jestli a jak probíhá vymezení příslušnosti k této skupině.

2.2.2.1 Ideologie, normy a hodnoty sub-/kontra-kultur a jejich vzájemné propojování

Jednání skupiny a jejích členů/ek má pak především ideologický charakter⁸ odvíjející se od specifických norem a hodnot a projevující se v rámci žánru a stylu v závislosti na oblasti, ve které se daná sub-/kontra-kultura pohybuje. Takovou oblastí může být prakticky cokoli – sport, politika, hudba, nebo právě literatura. Ve sportu tak můžeme např. jasně identifikovat fanoušky jednoho klubu na základě toho, jaké praktikují pokřiky při fandění, jak se oblékají do týmových barev i podle toho vůči jakým konkurenčním týmům a jakým způsobem se vymezují (tedy jak určují, kdo jsou oni vlastní prezentací, i na základě toho, kdo jsou soupeři, tedy kdo oni sami nejsou). Určit v této oblasti dominantní kulturu je poněkud obtížné, protože vedle sebe existuje mnoho dílčích klubových subkultur (v některých případech kontrakultur – podle toho, který klub a jeho fanoušky považují za největší rivaly). Za dominantní kulturu bychom

⁸ Ideologie je zde myšlena jako instrumentalizace k jednání ve vztahu nejen k politice, ale i k dalším skupinám v dané oblasti (sportu, hudbě, literatuře atd.).

tak mohli považovat mezinárodní klubovou úroveň, kdy se fandí klubu z vlastní země v konkurenci s kluby z ciziny bez ohledu na to, jestli je to „náš“ tým, nebo ne. V oblasti hudby nebo politiky je identifikace majoritní kultury a sub-/kontra-kultur zřejmější. V hudbě může být dominantní pop-music, populární hudba, a subkultury např. metal, punk nebo emo. V politice záleží na státním zřízení země – např. v České republice bude dominantní kulturou víra v demokratický režim a sub-/kontra-kulturou podpora autoritářského režimu, v Severní Korey to může být naopak.

S ohledem na různé oblasti, ve kterých se mohou objevovat dílčí kultury, je také možné, aby byl jedinec v jeden časový okamžik členem více různých sub-/kontra-kultur z odlišných oblastí. Jeden člověk tedy může současně např. fandit určitému sportovnímu klubu a vymezovat se vůči jinému, podporovat demokratický režim i poslouchat metalovou hudbu. Zároveň ale může docházet k ideovému, názorovému a hodnotovému propojení a vzájemnému ovlivňování oblastí a pohledů na dílčí kultury v nich. Např. Nešpor (2002) při studii kultur propojuje zmíněné oblasti politiky a hudby a dosud nezmíněnou oblast náboženství. Folková hudba podle Nešpora (2002) hrála v letech 1960 až 1980 v Československu významnou ideologickou a sociální roli, protože byla nositelem hodnot, často původem z náboženství (především křesťanství), které byly silně kritické k tehdejšímu komunistickému režimu v zemi, a pomáhala tuto ideologii přenášet mezi lidmi. Hudební subkultura se tedy mohla postupně rozšiřovat a měnit se až v politickou kontrakulturu. I proto se jedním ze vzorů revolučního hnutí a symbolem snahy o osvobození stal Karel Kryl.

Vzájemným ideologickým propojováním různých oblastí a vymezováním se vůči jiným dochází tedy i k vytváření hranic mezi různými lidmi. Členové/ky sub-/kontra-kultur jsou vyčleňováni a zároveň oni vyčleňují ty, kteří nejsou členy/kami. Např. Bethany Bryson (1996)

ukazuje, jak se z hudby může stát nástroj symbolické exkluze a hudební/kulturní (ne)tolerance. Spojuje oblasti sociálních tříd a vzdělání s hudbou. Říká, že lidé s nižším vzděláním jsou méně tolerantní k jiným hudebním stylům a nejčastěji takto dochází k vylučování vyznavačů/ek rapu, country, heavy metalu a náboženské hudby (gospel). Někdy se exkluze pojí přímo s principy kontrakultury, protože odpovídá vlastnímu ideologickému vymezení skupiny, jejíž členové/ky nechtějí být součástí dominantní kultury, která jim svými principy vadí. Proto např. Šimáček (2011) říká, že metal je hudbou pro vědomé outsidersy,⁹ proto byla některá hudba za komunismu zakazována a její šíření znamenalo vědomý a cílený boj proti režimu a způsob osvobození se od útlaku vládnoucí skupiny. Jakákoliv, ať už symbolická, nebo zcela fyzická, exkluze s sebou ale nese i možnost sankcí. Vlastně sama exkluze může být sankcí – lidé nesouhlasící s dominantní kulturou, nebo dělající něco, co ta neuznává, se vystavují riziku vyčlenění, pomluv a posměšků, v případě boje proti režimu pak i přímo riziku uvěznění i smrti. Proto součástí tohoto výzkumu je i snaha zjistit, jaké konkrétní významy a dopady na čtenářky (cílové publikum) má čtení „pomlouvanej literatury“.

2.2.2.2 Časová dimenze sociálního kontextu

V Nešporově práci je důležitá i časová dimenze, protože sociální kontext byl jiný před a po roce 1989, tedy před a po změně politického režimu. To znamená, že změna v jedné oblasti může přinést změnu významů (idejí, hodnot, norem) i v oblasti jiné. Význam folkové hudby byl jiný v době komunismu a je jiný v době, kdy komunismus vystřídala

⁹ I když konkrétně v případě metalu s velice širokou členskou základnou a mnoha sub-žánry a sub-styly není situace takto jednoduchá a pro některé „metalisty“ a „metalistky“ může být metal subkulturou, pro jiné kontrakulturou. Což zároveň ukazuje, že čím větší počet lidí, tím větší možnost drobnějších i větších rozdílů a šance na dělení na další sub-/kontra-kultury a to i v rámci jedné sub-/kontra-kultury, takže „kultury“ nelze vnímat homogenně a generalizovat její principy pro všechny lidi v zemi, nebo dokonce na světě.

demokracie. Ztratila se potřeba vymezovat se vůči politickému režimu a zároveň s novým státním zřízením přišly i jiné hudební styly a vznikly nové subkultury, které vstoupily do vzájemné interakce s folkem a tím měnily pro členy/ky této skupiny jejich principy, pravidla a významy, které pro ně členství znamená. Proto je v této práci důležitá i otázka širšího sociálního kontextu a porovnání s kontextem v době podobně zaměřeného výzkumu od Janice Radway (1991 [1984], 2007), tedy komparace významů podobně zaměřených knih před 30 lety a dnes.

2.3 Kultura vysoká a nízká

Kultura je široký a poměrně komplikovaný termín, který nejde uniformně vztahovat na všechny jedince. K formování určitých kulturních skupin dochází v nejrůznějších oblastech a členství v takové skupině je spojeno vždy s hodnotami a normami a také se specifickými významy a formováním identity. Existence kulturních skupin je úzce spojena s mocenskými vztahy a exkluzí, nebo naopak inkluzí konkrétních jedinců. Významy, které mají skupiny pro své členy a členky, se mohou proměňovat v závislosti na interakcích s dalšími skupinami v dané oblasti, ale i napříč nimi i napříč časem.

Kromě rozlišování jednotlivých kulturních skupin (dominantní kultury, sub-/kontra-kultur) dochází ale především v oblasti umění ještě k dalšímu dělení, které je vzhledem k zaměření této práce nutné zmínit, a to na vyšší a nižší kulturu. Určit, co je (sociologicky) vysoká a co naopak nízká kultura není snadné, protože různé sociologické školy mohou mít odlišné pohledy (viz. Bayer 2007). Každopádně je ale oddělování vysoké a nízké kultury opět záležitostí určitých hodnot a hlavně prestiže. Šafr (2008) s odkazem na Bourdieuho (1979 [1984]) říká, že existují v zásadě dva možné pohledy – estetický odkazující přímo k vlastnostem kulturních artefaktů a induktivní, ve kterém záleží především na jednání konzumentů

a hierarchie umění odpovídá sociální hierarchii konzumujících (Šafr 2008: 37).

Vysoká kultura je v podstatě považována za nadřazenější nízké, protože je pokládána za hodnotnější a prestižnější. „Díla vysokého umění jsou všeobecně oceňována jako důležitá součást kulturní a národní tradice. O tvůrcích těchto děl se dočteme ve školních učebnicích a jejich díla jsou vystavována či uváděna v `chrámech kultury`, tj. v knihovnách, muzeích, galeriích, koncertních sálích atd.“ (Zahrádka 2010: 207). Podobnost umělecké hierarchie a hierarchie sociální je proto možné vidět i v tom, že vysoká kultura tvoří jakousi špičku pyramidy. Děla vysoké kultury je podstatně méně, než děl kultury nízké. Aby se autor/ka a jeho/její dílo mohli zařadit do společnosti dalších uznávaných prací, musí naplnit určitá umělecká očekávání a standardy kvality. Za to na oplátku získá prestižní postavení a vysoký umělecký i sociální status. Díla vysoké kultury jsou pokládána za hodnotnější nejen po stránce umělecké, ale také finanční. Originály mají obrovskou cenu, stávají se součástí sbírek a jsou pro většinu lidí naprosto nedostupná. Od děl vysoké kultury se očekává originalita, zatímco od děl nízké kultury dodržení určitých standardů v jejich produkci (Šafr 2008) „Díla populárního umění jsou naopak pokládána za zdroj pokleslé zábavy“ (Zahrádka 2010: 207). Jsou dostupné prakticky všem, mají nižší uměleckou i finanční hodnotu. U nižší kultury se klade větší důraz na kvantitu než na kvalitu. I práce z této kategorie musí naplňovat určitá kritéria, ale ne tolik ta umělecká, aby zaujala odborníky v oboru, ale tak, aby zaujala co nejširší publikum. Otázkou zůstává, jestli se nižší cena odvíjí od větší cílové populace, nebo větší publikum od nižší ceny.

2.3.1 Dopady řazení díla do vysokého, nebo populárního umění

Je tedy zřejmé, že „(z)ařazení uměleckého díla do kategorie populárního nebo vysokého umění má nemalé společenské a ekonomické důsledky, a to jak pro jeho tvůrce, tak pro jeho recipienty“

(Zahrádka 2010: 207). Díla autorů/ek vysoké kultury si uchovávají hodnotu napříč generacemi, zatímco díla nižší kultury jsou často rychle zapomenuta, někdy se vůbec nedostanou do širšího povědomí a zůstanou jen v rámci cílové skupiny. „Jejich tvůrcům je často upírán status umělců a jejich recipientům je přisuzován nedostatek dobrého vkusu“ (Zahrádka 2010: 207). Naopak díla vysoké kultury mohou přinést svému autorovi/ce slávu i po jeho smrti. Zároveň lidé konzumující vysokou kulturu se těší často vyšší autoritě a úctě, jsou považováni za vzdělanější, protože, aby mohli správně vnímat dílo vysoké kultury, očekávají se od nich určité znalosti a schopnosti, a je jim „připisován vytříbený a kultivovaný vkus“ (Zahrádka 2010: 207, Šafr 2008). V sociální hierarchii zaujímají vyšší postavení, než lidé konzumující nižší kulturu. Nebo lépe řečeno vyšší kultura je určena vyšším společenským vrstvám a nižší nižším. Pokud by někdo z nižší sociální vrstvy chtěl participovat na vyšší kultuře, nebo naopak někdo z vyšší společenské vrstvy přinesl do diskuze díla nižší kulturní hodnoty, vystavuje, podobně jako v případě subkultur, možnosti nepochopení a sociální exluze, protože poruší jisté normy.

Takový stav nás ale vede k několika zásadním otázkám – kdo vytváří potřebné standardy a rozhoduje o tom, co je vyšší a co je nižší kultura? Je dělení na vyšší a nižší kulturu dostačující? Je-li vyšší kultura hodnotnější, znamená to, že by měla být nižší odstraněna? A je hodnota prací řazených do nižší kultury opravdu nižší?

Hierarchický vztah vyšší a nižší kultury ukazuje, že problém vytváření standardů je do jisté míry opět záležitostí moci. Šafr (2008) s odkazem na Wilenskyho (1964) uvádí, že vyšší kultura není jen záležitostí nejvyšších sociálních vrstev, ale že je jim prakticky utvářena na míru. Standardy vysoké kultury určuje a udržuje úzká omezená skupina odborníků složená z osobností v oboru vzdělání a kultury. Takto

vytvářené standardy jsou určující pro všechny umělce a říkají jim, jak má jejich dílo vypadat a co má splňovat, pokud se chtějí stát uznávanými autory/kami. Bourdieu (1979 [1984]) upozorňuje i na to, že toto expertní vědění určující, co je společensky přijatelné a vkusné v podstatě slouží dominantní třídě, která se tak „snaží vnutit ostatním estetické standardy výhodné právě pro ni“ (Šafr 2008: 37). Protože pravidla vkusu pochází od elit, jsou navíc v podstatě „nezávislá na názorech průměrných spotřebitelů daného produktu“ (Šafr 2008: 37). Vzhledem k tomu, že vysoká a nízká kultura jsou brány do jisté míry jako protiklad, jsou v protikladu i měřítko na ně uplatňována. Vysoká kultura tak klad důraz na kvalitu, vkus a hodnotu a je nezávislá na názorech většiny, nízká kultura se vyznačuje spíše kvantitou, je považována za nevkusnou a nepřilíš hodnotnou, ale stále přijatelnou, protože se odvíjí od přání a názorů většiny a průměru.

2.3.2 Relativnost hodnoty vysokého a nízkého umění

Vztah vysoké a nízké kultury je tedy podobně jako vztah jejich konzumentů/ek nevyrovnaný. Hierarchie kultury se připodobňuje sociální hierarchii, ale zároveň je vytvářena jako dichotomie. Ve společnosti přitom můžeme zcela jistě identifikovat více vrstev a ještě více skupin, než jen elitu a průměr. I základní dělení společnosti na sociální třídy počítá nejméně se třemi (vyšší, střední a nižší) třídami. Pořád ale taková dělení především v případě kultury není zcela dostačující, protože, jak bylo zmíněno i výše a jak zdůrazňuje i Gans (1974), ve společnosti můžeme identifikovat mnoho různých kulturních skupin, které se liší svým životním stylem a tím, co považují za vkusné. Gans mluví o Americe, ve které v 60. a 70. letech nalézá celkem „pět subkultur vkusu, které jsou dány růzností a rozpory ohledně estetických norem a hodnot“ (Šafr 2008: 38), přičemž v jejich hodnocení záleží na sociální třídě, vzdělání, náboženství, etnicitě a také genderu a věku (Gans 1974). Umberto Eco také kritizuje spojování sociální a umělecké hierarchie. Vysoký vkus nemusí podle něj být záležitostí jen nejvyšších sociálních vrstev a díla

masové kultury podle něj nemusí být jen nekvalitní, naopak některá mohou být literárně, jazykově, malířsky apod. na velmi vysoké úrovni (viz Eco 2007). Je tedy možná na místě i mírně poupravit Zahrádkovo tvrzení, že díla vysoké kultury můžeme najít v „chrámech kultury“, např. knihovnách (Zahrádka: 207). Samozřejmě zde taková díla najdeme, ale mezi nejčastěji půjčovaná díla často patří právě ty z kategorie masové kultury, např. právě knihy zkoumané trilogie se v žebříčku nejpůjčovanějších knih ve Velké Británii, odkud jejich autorka pochází, v roce 2012/13 umístily na 3., 21. a 22. místě.¹⁰ Pro každou subkulturu, jak bylo popsáno výše, může mít tedy vysokou hodnotu a specifický význam jiné dílo.

I když je dichotomické dělení na vysokou a nízkou kulturu nedostačující, zůstává v obecném (nevědeckém) povědomí dominantní a jak bylo řečeno, zařazení díla do jedné z možných kategorií přináší důsledky jako pro samotné dílo a jeho autora/ku, tak i pro jeho konzumující. Tato umělecká dichotomie ale také znamená, že nemůže existovat vysoká kultura bez nízké a opačně. Stejně jako v případě vytváření identity a přináležení k určité sub-/kontra-kultuře, i rozlišení vysokého a nízkého umění staví nejen na určení, co je co, ale i na vymezení se vůči opaku. Obě dvě strany jsou tedy propojenými entitami, které se vzájemně ovlivňují a jsou na sobě do jisté míry závislé. Obě kategorie jsou propojeny sítěmi vztahů všech, kteří do umění v jakékoliv formě zasahují. Roli nejruznějších aktérů, ať už živých, nebo neživoucích, zdůrazňuje i Miroslav Paulíček (2012). Důraz klade např. na techniku, která je v dnešní společnosti i v umění stále důležitější. Síť utvářejících dichotomické kategorie umění tedy vidí jako reálně existující a stále se proměňující, jako „něco stále znovu utvářeného a přetvářeného“ (Paulíček 2012: 37). Vztahy mezi jednotlivými aktéry jsou v centru zájmu i Gérarda Noiriela (2012), který se zajímá především o interdependenční

¹⁰ Viz: <http://www.theguardian.com/news/datablog/2014/feb/14/most-borrowed-library-books-2012-13>

vztahy na dálku mezi těmi, kteří kulturní artefakty vytvářejí a těmi, kteří je konzumují. Propojenost živých i neživých aktérů Noiriél ilustruje na příkladu televize. Říká, že ti, co promlouvají v televizi, mají možnost šířit své názory mezi velké množství sledujících. Ti jim ale nemají možnost odpovědět, jako při konverzaci tváří v tvář. Mají ale dálkový ovladač, nátlakový prostředek, který „visí jako Damoklův meč nad těmi, kteří řídí televizní kanály, neboť jejich sociální existence je závislá na množství občanů diváků, které kanál sleduje.“ (Noiriél 2012: 97-98). V poslední kapitole se proto zaměřím pouze na aktérské vztahy v oblasti masové kultury a románů pro ženy.

2.4 masová kultura a „knihy pro ženy“

První otázkou, na kterou vnímání masové kultury jako záležitosti sociálních vztahů může odpovědět je, jestli lze často smyšleným příběhům masové kultury připisovat nějaký reálný efekt na publikum a další aktéry. Populární kultura je naprosto reálnou a důležitou součástí lidské společnosti, protože je vytvářena i konzumována lidmi a tím pádem se do ní prolíná velké množství charakteristik, prvků i stereotypů a proto, i když zpracovává na první pohled nereálná témata, jsou reálná ve své podstatě a ve svých důsledcích.

Na každý kulturní artefakt se lze tedy dívat ze čtyř základních úhlů pohledu – se zaměřením na autora/ku, dílo, publikum a související aktéry, přičemž publikum je možné dále dělit, např. podle vztahu k dílu na neutrální, negativní, nebo pozitivně reagující. Související aktéři pak jsou všichni, kteří jsou určitým způsobem s existencí díla spojeni – vydavatelé, knihkupci, výrobci, prodejci dárkových předmětů apod. Zapojení některých z nich přichází až ve chvíli, kdy je kniha vydána, jiní (především vydavatelé, editoři atd.) ovlivňují její samotný vznik a podobu a pokud se jim kniha nelíbí, můžou rozhodnout i o tom, že vůbec vydána nebude.

V tradici sociologického bádání můžeme zaznamenat mnohé výzkumy, které se často zaměřovaly na některé z těchto oblastí kulturního artefaktu. Nalézt tak můžeme např. výzkumu působení rádiového vysílání na publikum, ať už ve formě rozhlasové hry nebo přesvědčování o nákupu válečných obligací v rámci princetonského projektu (viz. Jeřábek 1996, Cantril, Cantril 2005, Curtis, Fiske, Merton 2004), nebo formou rozhlasového pořadu s přímou účastí posluchačů/ek (Cardon 1995). Dalším příkladem může být výzkum len Ang (1985), která se snažila vysvětlit, proč je jeden ze světově nejznámějších a nejúspěšnějších televizních seriálů – Dallas – natolik úspěšný a jak je jeho zábavnost konstruována. Z literatury je možné zmínit např. výzkum korespondence Honoré de Balzaca a korespondence Eugéna Sua s jejich čtenáři, který se zaměřoval na rovnocennost vztahů autor/ka-publikum a na identifikaci čtenářů/ek s dílem (Lyon-Caen 2006). V knize s názvem *Hlídkka jako symptom: Kulturologický sborník* (Surkov, Kuprijanov [eds.] 2009) se zase autoři a autorky z řad sociologie, psychologie, estetiky a filmové vědy zaměřují na ideologickou stránku nejznámější knižní série o Hlídkách ruského autora Sergeje Lukjaněnka, respektive dvou filmů, které na motivu prvních dvou knih série vznikly a které se především v Rusku staly neobyčejně populárními. Jako jistý nedostatek této práce bychom ale mohli vnímat, že spisovatele hodnotí skrze filmy, které vznikly na motivy jeho knih, tedy zaměřují se na interpretace části jeho díla, které se mohou v určitých ohledech lišit. Jako poslední literární příklad lze uvést práci Janice Radway (1991 [1984], 2007), která se zaměřila na velmi podobné téma, které je zpracováváno i v této práci, a tím jsou významy ženských románů.

Vzhledem k blízkosti tematického zaměření se jí proto věnuji ve zvláštní části. Než se k ní dostanu, je ještě možné krátce shrnout, že všechny uvedené příklady mají společné, že v nich lze rozeznat souvislost s teorií o propojenosti a vzájemné závislosti a ovlivňování

nejrůznějších aktérů. Jak říká Noiriél: „umělci i vědci jsou vždy závislí na specifickém publiku“ (Noiriél 2012: 102). Tím může být jak skupina autorit rozhodujících o publikaci díla, tak ale i určitá konkrétní subkultura čtenářů/ek. Zároveň, „(a)by diváci mohli cítit, že se jich určitá sdělení, (...), týkají, je nutné, aby je diváci mohli určitým způsobem přijmout, spojit je se svými starostmi zakořeněnými ve sféře přímých vztahů, které utvářejí předivo jejich každodenního života“ (Noiriél 2012: 101). To znamená, že aby bylo dílo úspěšné, musí splňovat očekávání těch, kterým je určeno (což se např. může lišit od toho, co si myslí majorita), ale i to, že dílo nejen koresponduje s životy publika, ale do jisté míry je může i ovlivňovat, směřovat různými směry, měnit, doplňovat apod., protože jak říká H.-G. Gadamer (2010), význam díla je jakýmsi rozhovorem mezi dílem a čtenářem/kou.

2.4.1 Od Radway k dnešku

Janice Radway (1991 [1984], 2007) ve své dnes již 30 let staré knize zpracovává výsledky etnografického bádání mezi čtenářkami tzv. „ženských romancí“ a vztahuje je k širšímu sociálnímu kontextu a patriarchálnímu systému. Jedním ze stěžejních zjištění bylo, že čtení těchto knih představuje pro ženy jakýsi únik z reality, z existujícího genderového řádu. V reálu ženy pociťovaly silné sociální tlaky na to, aby všem poskytovaly dostatek péče a staraly se o ně. Romance jim nabízí opak. Žena je zde středem zájmu, muž se o ní stará, dává jí najevo lásku, směřuje k ní své emoce. Neznamená to, že by se ženy necítily ve skutečnosti milovány, ale jde o intenzitu tohoto pocitu. Paradoxně, i když takto unikají před reálným genderovým řádem, tak poselstvím knih je do jisté míry jeho reprodukce. Knihy ve své podstatě říkají, že má smysl hledat lásku a partnera a že cílem je manželství. Tedy tradiční genderové vzorce. To můžeme vidět i na struktuře knih, protože *musí* končit dobře, manželstvím, jako kdyby po něm už nic jiného nebylo, nebo alespoň nic špatného, problémového. Manželství je považováno za vrchol, kterého

lze dosáhnout a tak je i vyvrcholením a koncem knihy. Důležité v předchozích dvou větách je i slovo „musí“ – všechny knihy mají velmi podobnou strukturu, stejné postupy, podobnou zápletku, jednodušší slovní zásoby. Musí se lehce číst a skončit pozitivně, protože jinak by je mnoho žen přestalo číst – nenaplnily by jejich očekávání a nesplnily by pro ně svůj význam. Je tedy možné vidět, že samotné dílo je vytvářeno ve vztahu mezi autorem/kou a publikem.

Ženy také musely reagovat na to, že čtou něco, co je bráno jako společensky nehodnotné a co stojí nějaký čas i peníze. Musely tedy legitimizovat svou činnost, což dělaly tak, že říkaly, že se knihami i sebevzdělávají – učily se např. o místech, kde se příběh odehrává, a o tamějším životě. Odkazovaly se tedy k určitým vyšším společenským hodnotám.

Janice Radway tedy poměrně komplexně analyzovala významy, které mohou mít „ženské romány“ pro své čtenářky. Ale to bylo už před 30 lety. Jak je to dnes? Mohlo se to nějak změnit? Michel Foucault ve svých genealogických pracích, jako jsou např. *Dějiny šílenství* (1994), popisuje historické proměny významů termínů ve vztahu k tomu, kdo je určuje, s čím vším to souvisí, jakým způsobem se o nich vypovídá a také jak to dopadá na ty, kterých se tyto termíny přímo týkají¹¹ a vyvozuje z nich genezi celého pojmu. V této práci nemůžu zkoumat genezi, protože nebudu znát celý třicetiletý vývoj, ale můžu se pokusit porovnat významy, které měly „ženské knihy“ před 30 lety a jaké mají knihy, které lze označit za „knihy pro ženy“, dnes. Zaměřím se přitom více než na konkrétní osoby, které mají moc označovat, na to, jaké dopady toto označení (a diskurs veřejnosti) může mít a to především na ty, kterých se týká nejvíce – čtenářek, kterým se „ženská literatura“ líbí.

¹¹ Analyzuje tedy diskursivní pravidla pro formování objektu, subjektu, artikulačních modalit, pojmů a strategií, která formulovat v díle *Archeologie vědění* (2002).

3 METODOLOGICKÁ ČÁST

Trilogie *Fifty Shades/Padesát odstínů*, na kterou se zaměřuje tato práce, je příkladem, ve kterém se vzájemně prolíná několik problematik. Na jedné straně se jedná o „knihy pro ženy“, tedy problematiku genderovou a na straně druhé pak stojí problematika populární kultury a masivního šíření a průniku do všeobecného povědomí. Zkoumaná trilogie má sice „pouze“ tři knihy, ale jedná se ve své podstatě o komplexní jev zasahující do nejrůznějších oblastí od uměleckého (knižního a filmového) průmyslu, přes průmysl automobilový, turismus až po sexuální průmysl. Především ale zasahuje do života svých čtenářek, jejichž počet celosvětově dosahuje desítek milionů. Ze zmíněného tedy plyne otázka, jak výzkum uchopit jak teoreticky, tak i metodologicky, kdy hlavní otázkou je, jak vytvořit konzistentní výzkum, který dokáže naplnit dvě na první pohled protichůdné potřeby – potřebu deskriptivní a potřebu rozumějící. I přesto, že trilogie do jisté míry pronikla do všeobecného povědomí a týká se velkého množství lidí, nedostala se v současnosti ještě, vzhledem i ke své aktuálnosti, do zorného pole sociálních vědců/kyň a je v podstatě neprobádanou oblastí. To znamená, že při výzkumu je zde potřeba získat jistý „datový základ“, tedy množství popisných, obecnějších, statistických, kvantitativních údajů. Na druhé straně je zde ale i potřeba proniknout do hloubky významů tohoto fenoménu pro konkrétní sociální skupinu, kterou v této práci představují čtenářky s pozitivním pohledem na knihy trilogie¹² a získat tak kvalitativní informace. Z toho důvodu jsem pro tento výzkum zvolil smíšené metody sběru a analýzy dat.

¹² Záměrně zde nepoužívám termín „fanynky“, protože samy respondentky se za ně většinou nepovažují, více v empirické části.

3.1 Ukotvení smíšených metod

Využití smíšených metod výzkumu má v sociologii dlouhou historii a různé způsoby kombinace nejen teorií, ale právě i metod při sběru a analýze dat můžeme najít i v mnoha dnes už klasických výzkumech. Příkladem za všechny může být Marienthal, výzkum Marie Jahody, Paula F. Lazarsfelda a Hanse Zeisela z 30. let 20. století¹³, ve kterém se autoři a autorka zabývali studiem komunity v rakouské obci silně zasažené hospodářskou krizí a z ní pramenící obrovskou nezaměstnaností následovanou chudobou. Jahoda, Lazarsfeld a Zeisel zde použili celkem 11 různých kvantitativních i kvalitativních metod od pozorování přes rozhovory, různé statistiky, až po studium dokumentů obyvatel, nebo slohové práce místních dětí k tomu, aby mohli důkladně popsat a pochopit situaci lidí zde žijících a zároveň, podle principů toho, čemu se později začne říkat akční výzkum, jim i pomoci, protože různými způsoby zasahovali do jejich života a snažili se jim např. opatřit nové oblečení. „Studie známá jako *Marienthal* se mezitím stala ‘klasickou’ četbou generací studentů sociologie a odvolávají se na ni (...) jak zastánci měření v sociologii, tak i sociologové vyznávající kvalitativní výzkumná paradigmatata“ (Jeřábek 1997: 322).

Když vznikal Marienthal, neměly ale smíšené metody výzkumu jasnou a pevnou pozici. Až po něm procházely dlouhým vývojem a k etablování toho přístupu k bádání dochází především až od konce 80. let 20. století, kdy nejen začalo vycházet stále více článků se smíšenou metodologií, ale především se začaly objevovat specializované instituce, začal vycházet zaměřený časopis (např. *Journal of Mixed Method Research*) a začaly vznikat učebnice o využití kombinace metod (viz. Creswell 2008; Creswell, Plano Clark 2007; Tashakkori, Teddlie 2003; Brewer, Hunter 2006). V současné době už o smíšených metodách

¹³ Česky např. Jahoda, Lazarsfeld, Zeisel 2013.

výzkumu nikdo příliš nepochybuje a ty tak mají poměrně stabilní pozici na poli sociálně vědního výzkumu.

3.2 Použití smíšených metod

Jeřábek (2005) popisuje na třech příkladech práce Paula F. Lazarsfelda možné způsoby kombinace kvalitativního a kvantitativního přístupu a ukazuje, že spojovat kvalitativní a kvantitativní přístup lze v několika úrovních od spolupráce rozdílných paradigmat a teorií až ke spolupráci na úrovni sběru a analýzy dat. Jeřábek vidí společné užití obou způsobů výzkumu veskrze pozitivně. Stejně tak Bryman (2006) zabývající se obsahovou analýzou textů z významných žurnálů, který ve své práci dochází k mnoha důvodům ke kombinaci, z nichž za hlavní můžeme považovat vzájemné doplnění a celistvost výzkumu a triangulaci dat. Užití kvalitativního i kvantitativního přístupu může být výhodné, protože dokáže omezit nevýhody jednotlivých přístupů mimo jiné tím, že jeden přístup dokáže zodpovědět otázky a interpretovat závěry produkované tím druhým (Bryman 2006: 105-107). Bryman (2006) ve své stati také podle vlastního výzkumu prezentuje nejčastěji používané metody. Někteřou formu dotazníkového šetření používalo 82,4 % jím sledovaných článků a 71,1 % textů použilo jako kvalitativní metody polostrukturované nebo nestrukturované rozhovory (Bryman 2006: 102-103). Kvantitativní dotazníkové šetření a kvalitativní rozhovory jsou metodami používanými i v této práci.

Provádět smíšený typ výzkumu lze několika způsoby. Při rozhodování o typu designu je důležitý především čas a to, která metoda je první, případně určující a jestli jsou využité metody použity zároveň a nezávisle, nebo postupně a navazující jedna na druhou (Creswell 2008). Na začátku této kapitoly byl zmíněn klasický sociologický výzkum, jeden z prvních využívajících kombinaci metod, Marienthal. Podle klasifikace

Creswell a Plano Clark (2007) se v případě Marienthalu jedná o konvergentní paralelní design výzkumu. Stejný typ podle zmíněné klasifikace popisuje i design předkládané práce. Jedná se o výzkum, ve kterém jsou souběžně využívány kvantitativní i kvalitativní metody, které jsou následně porovnány a provázány a až takto vzniklé závěry interpretovány. Ani jedna metoda tak není určující pro ostatní (Creswell, Plano Clark 2007: 69-71).

3.3 Charakteristiky kvantitativních a kvalitativních metod

Silverman (2005) předkládá tabulku, ve které srovnává charakteristiky, které jsou připisovány kvalitativním a kvantitativním metodám.

Tab. 1: Údajné charakteristiky kvalitativních a kvantitativních metod (Silverman 2005: 14 podle Halípeny 1979)

Kvalitativní	Kvantitativní
měkké	tvrdé
flexibilní	fixní
subjektivní	objektivní
politické	nezávislé od hodnot
případová studie	průzkum
spekulativní	testování hypotéz
zakotvené	abstraktní

Takto připsané charakteristiky přinášejí kvantitativním i kvalitativním metodám několik výhod, ale i nevýhod, které vyplývají z povahy obou přístupů. Tedy, že kvantitativní přístup se snaží především o co největší reliabilitu, která znamená, že při dodržení stejných postupů se za stejných podmínek dojde ke stejným závěrům, zatímco kvalitativní

výzkum usiluje hlavně o validitu, která zaručuje, že získané výsledky odpovídají realitě a tomu, co jsme zkoumali. Kvantitativní závěry tak bývají lépe generalizovatelné a méně zpochybňované a mohou přinášet širokou škálu informací o velkém počtu respondentů/ek a také mnoho, především popisných, charakteristik zkoumaného jevu. Vzhledem k tomu, že testují stanovené hypotézy, jsou také považovány za více objektivní a nezávislé na hodnotách výzkumníků. Což je ale zároveň často kritizováno ze strany kvalitativního přístupu, který např. právě u dotazníkových šetření „základní metodologickou vadu spatřuje v tom, že sociální situaci nerekonstruuje, ale konstruuje v tom smyslu, že předurčuje způsobem a obsahem tázání, co a jak má sociální aktér (navíc proměněný v pouhého respondenta) v sociální realitě vidět, vnímat a posuzovat (tzv. prestrukturace sociální reality)“ (Miltová, Petrušek, Vodáková 1994: 174-175). Kvalitativní výzkum se tak snaží více zaměřit na samotné aktéry/ky a jejich vnímání sociální reality. Je více flexibilní a umožňuje jít více do hloubky zkoumaného jevu. Zároveň ale užívá menšího vzorku a jeho závěry jsou tak hůře zobecnitelné, hlavně pokud informátoři/ky pocházejí z větších sociálních skupin. I z toho důvodů je při zkoumání zvoleného jevu dobré využívat metody obou přístupů a pokusit se tak zajistit relevantnost pro všechny zvolené metody i výsledky získané jejich použitím a závěry z těchto výsledků vyvozené. V každém případě bychom také neměli zapomínat na etické hledisko, které zdůrazňuje Bourdieu (1998, 2000), a neustále reflektovat naši vlastní pozici v rámci sběru, analýzy i interpretace dat a informací, abychom pokud možno co nejvíce předešli možným zkreslením.

Kombinace metod má mnoho výhod a umožňuje z mého pohledu získat nejlepší výsledky, zároveň s sebou ale přináší obtíž v podobě hlavně větší časové náročnosti a získání někdy až přílišného množství dat. Dochází tak k jistému kompromisu, kdy se, abych udržel konzistentní formu, v obou částech zaměřím na určité vybrané charakteristiky, ale

další zůstanou neprobádané. Zároveň jde stále o dva různé přístupy s vlastními principy a požadavky na jejich provádění. Proto se v následující části budu věnovat každému zvlášť.

3.4 Kvantitativní část

Kvantitativní metody jsou v této práci zastoupeny dotazníkovým šetřením. Jeho cílem bylo postihnout co nejširší čtenářskou populaci současné populární literatury především v České republice. Dotazník měl elektronickou podobu a byl vytvořen pomocí volně přístupných aplikací Google. Šířen byl především pomocí sdílení na sociálních sítích Facebook a Twitter, dále rozesíláním pomocí e-mailu. Odkaz sdíleli nejen lidé v mém okolí, ale i různé stránky na sociálních sítích zaměřené na literaturu, a to jak soukromé, zájmové, vytvořené fyzickými osobami, tak i ekonomické subjekty, jako jsou různá knihkupectví.¹⁴ Dotazník byl v češtině a tak byl dostupný především lidem v České republice a na Slovensku, ale vyplněn byl (očividně krajany/kami) v jednotkových případech i v celkem 7 jiných zemích, jako je Velká Británie, Belgie, Dánsko nebo JAR. Složení respondentů/ek podle zemí shrnuje Tabulka 2.

Tab. 2: Respondenti/ky podle země života.
(N=528).

Země	Počet
Česká republika	483
Slovensko	37
Ostatní	8
Celkem	528

¹⁴ Ze 7 oslovených se do výzkumu tímto způsobem zapojila dvě – knihkupectví Martinus a Kosmas.

Dotazník obsahoval 4 povinné otázky (gender, věk, místo pobytu, názor na zkoumanou trilogii) a 2 nepovinné (otevřená otázka k názoru na knihu a otázka, jestli má respondent/ka zájem pokračovat i v kvalitativní části. Pokud zvolil/a ano, byl/a ještě požádán/a o kontakt). Takováto forma, způsob šíření a délka dotazníku byly zvoleny s cílem oslovit co největší počet lidí a získat co nejvíce jasných odpovědí a přehled o základních faktech zkoumané trilogie, protože takováto statistická data k tématu nejsou jinak dostupná. I když by bylo mnoho dalších zcela jistě zajímavých charakteristik, které by bylo možné tímto způsobem sledovat (záliby, povolání, vzdělání atd.), vybral jsem jen ty z mého hlediska hlavní, protože více otázek by znamenalo větší časovou náročnost a tedy pravděpodobně nižší počet vyplněných dotazníků. Kombinace s kvalitativními metodami navíc umožňuje menší počet proměnných překonat, protože rozhovory mohou jít „více do hloubky“ a nejen doplnit další proměnné, ale především pochopit významy trilogie pro její čtenářky, které jsou hlavní cílovou skupinou kvalitativního výzkumu. Kvalitativní část je s kvantitativní provázána i přímo otázkou na další pokračování ve výzkumu.

Dotazníkového šetření se celkem zúčastnilo 528 respondentů/ek. Podle očekávání převažovaly ženy v poměru 4,44:1 (431 žen, 97 mužů). Určit návratnost není možné, protože dotazník byl prezentován v elektronické formě a jeho vyplnění bylo zcela dobrovolné.

3.4.1 Operacionalizace

Hlavním cílem dotazníkového šetření je získat obecné povědomí o zkoumaném jevu a odpovědět na otázku, jestli je série Padesát odstínů opravdu „knihami pro ženy“. Zkoumanou sérii budu hodnotit jako „knihy pro ženy“ podle tří sledovaných charakteristik – veřejného obrazu série vytvářeného především médii a prodeji, dále podle vlastních názorů žen

na to, co ony rozumí tímto pojmem (jaká témata považují za ženská v souvislosti s tím, jaká témata a jakým způsobem zpracovávají knihy zkoumané trilogie). Třetím bodem jsou data z vlastního výzkumu, která mají za cíl mimo jiné srovnat poměr čtenářek a čtenářů trilogie a jejich názory.

3.4.2 Hypotézy

S cílem získat především obecné statistické informace o zkoumaných proměnných jsem si pro dotazníkové šetření určil následující hypotézy:

Trilogie Padesát odstínů je dominantně prezentována jako knihy pro ženské publikum, proto:

H1: Ženy budou sérii číst více než muži.

Protože jsou prezentovány jako „knihy pro ženy“ (případně pro matky), dochází k automatickému symbolickému vylučování mužského publika, což může u vyloučené skupiny vyvolávat negativní reakce. K tomuto tvrzení se vztahuje druhá hypotéza:

H2: Kladně budou sérii Padesát odstínů hodnotit více ženy než muži.

Zkoumaná trilogie představuje jedny z nejpopulárnějších a nejvíce prodávaných knih současnosti. Zároveň ale čelí kritice za nízké literární hodnoty. Knihy jsou považovány za „mainstream“ a někdy i literární brak. Z toho důvodu o ně mnoho lidí může ztrácet zájem, aniž by se je pokusili číst, může jim to připadat nevhodné a knihy mohou považovat za špatné. Pro ověření těchto teorií je stanovena čtvrtá hypotéza:

H3: Bez ohledu na věk a gender bude podíl těch, kteří knihy nečetli a nemají o to zájem větší, než podíl těch, kteří je četli, nebo o to mají zájem.

3.5 Kvalitativní část

Kvalitativní část výzkumu probíhala formou polo-strukturovaných individuálních rozhovorů, které měly opět několik různých forem. Jednalo se o živý rozhovor při setkání na domluveném místě (většinou v kavárně), rozhovor skrze komunikační program Skype, anebo písemný, e-mailový/chatový, rozhovor. V kvalitativní části jsou zapojeny pouze ženy, čtenářky, které knihy četly a líbily se jim. Tento přístup vyplývá ze zaměření práce na čtenářky současné populární „ženské literatury“ po vzoru práce Radway (1991 [1984], 2007).

Účast v celém výzkumu, tedy i v kvalitativní části, byla vždy dobrovolná a anonymní. Získávání informátorek probíhalo několika základními způsoby. Prvním bylo dobrovolné přihlášení se skrze poslední otázku v dotazníku, dalším způsobem byla odpověď na žádost o zapojení se do výzkumu, která se objevila na oficiální české Facebookové stránce trilogie. Obě možnosti byly doplněné o tzv. Snow Ball, tedy nabalování, kdy respondentky samy navrhovaly další možné účastnice, které jsem následně oslovil. Celkem se rozhovorů zúčastnilo 34 žen z celé České republiky.

I v kvalitativní části se zaměřuji především na určitá témata, ke kterým jsem si zvolil následující výzkumné otázky:

- Kdo jsou čtenářky současné „ženské literatury“? Jak čtenářky chápou pojem „knihy pro ženy“?
- Jaké významy nabývají „knihy pro ženy“ pro své čtenářky a s čím a jak se tyto významy primárně pojí?

- Jaká je pozice čtenářek současných populárních „ženských knih“ ve vztahu k širšímu kontextu a jejich sociálnímu okolí?
- Jaké dopady má nálepka „fanyнка ženských knih“ na čtenářky?

4 EMPIRICKÁ ČÁST

V první kapitole se budu zabývat tím, jakým způsobem se s Padesáti odstíny pracuje jako se zástupci „ženské literatury“ a jak se v tom liší veřejný obraz trilogie a názory samotných čtenářek. Ve druhé kapitole se pak zaměřím na to, jak se tyto postoje promítají v rámci výzkumného souboru do reálné konzumace knih a jestli je zkoumaná trilogie výhradně záležitostí žen. Třetí část, a prakticky celá druhá polovina empirické části, bude patřit už výhradně čtenářkám Padesáti odstínů, kterým se tyto knihy líbily, jejich názorům a tomu, co pro ně trilogie znamená, co jim přináší.

4.1 Knihy pro ženy

Tématem této práce jsou významy „knih pro ženy“, proto se v první části zaměřím na to, jestli lze zkoumanou trilogii Padesát odstínů/Fifty Shades označit tímto termínem. Protože pravděpodobně ani neexistuje, nebude k tomu užita vědecká teorie. Pozornost místo toho bude věnována dvěma pohledům. Prvním z nich je, jak se o vybraných knihách mluví na internetu, v reklamách, jak se o něm píše v novinách, časopisech nebo jak jsou knihy prezentovány knihkupectvími apod., tedy to, co lze označit jako veřejný diskurs. Druhý pohled pak patří samotným čtenářkám trilogie, které je hodnotí pozitivně a na jejichž pohled se především má soustředit i tato práce.

4.1.1 Veřejný obraz Padesáti odstínů

Textů nějakým způsobem se dotýkajících tématu Padesáti odstínů/Fifty Shades se objevilo a stále objevuje obrovské množství. Uvedeno proto bude jen několik ilustrujících případů z českého prostředí. Příklady jsou vybírány tak, aby co nejlépe reprezentovaly široké spektrum

textů ve veřejném prostoru. Proto jsou mezi nimi ty, které trilogii propagují a snaží se jí prodat (jako je tomu u internetového obchodu nebo knihkupectví), nebo ty, pro něž jsou „Odstíny“ hlavním tématem, ale i ty, které zmiňují trilogii jen ve spojitosti s jiným souvisejícím, nebo příbuzným tématem. Ať už se ke zkoumaným knihám vztahují jakýmkoliv způsobem, ze všech příkladů je patrné, že pracují s Padesáti odstíny jako s knihou určenou pro ženy a také jen jimi konzumovanou.

Pro knihkupectví je kvůli nezbytné přehlednosti a lepší orientaci ve velkém množství knih velmi důležitá kategorizace do různých žánrů a oblastí. Ale i zde je možné vidět, že se prakticky vůbec nepředpokládá, že by „Odstíny“ mohli číst i muži. A to např. neužitím gramaticky správného tvaru s „i“ na konci slovesa při oslovení genderově nespécifikované skupiny lidí, tedy neužitím tzv. generického maskulina, jako tomu bylo např. v článku Tomáše Fojtíka s názvem „Co číst v září“, publikovaného 2. 9. 2013 na internetových stránkách knihkupectví Neoluxor, představujícího redakční výběr právě vycházejících knih, který u posledního dílu trilogie Padesát odstínů/Fifty Shades začíná slovy „Tak jste se dočkaly!“¹⁵

V jiném knižním newsletteru jednoho knihkupectví propagujícího Padesát odstínů/Fifty Shades můžeme kromě krátkého popisu obsahu knih najít i popis veřejného dění týkajícího se trilogie. Ten začíná slovy „Více než 70 miliónů žen ve 40 zemích světa již sáhlo po románech z ojedinělé erotické trilogie“ a pokračuje např. větou „Čtenářky ve Spojených státech dokonce nosily příběh (...) ukrytý v neprůhledném obalu“.¹⁶

¹⁵ Zdroj: http://neoluxor.cz/blog/specially/co-cist-v-zari--302/?utm_source=shortener&utm_medium=link&utm_campaign=shortener&utm_content=co-cist-v-zari

¹⁶ Viz sekce „Přílohy“.

Posledním „propagačním“ příkladem je video-reklama Amazonu, který patří mezi největší internetové obchody na světě. V reklamě na den matek prezentuje humornou formou trilogii sloganem „Dejte vaší matce to, co doopravdy chce“ (*přeloženo – pozn. autora*). Ve spotu jsou protagonistky „nachytány“ při masturbaci během čtení „Odstínů“ svými manžely a dětmi, kteří jim nesou dárek.¹⁷

I na zpravodajských serverech, které se nesnaží trilogii prodávat, se práce s Padesáti odstíny nese ve stejném duchu. Např. v textu Kláry Kubíčkové v Mladé frontě DNES z 16. 1. 2013 je úspěch „Odstínů“ nazýván „Ženskou vlnou v rekordech“.¹⁸ Veronika Miškovská v článku webového portálu Ihned.cz z září 2012 zase mluví o prvním dílu trilogie jako o erotickém románu, který „dobył ženské knihovny“.¹⁹ Podobně Dana Sokolová uvádí text o partnerských smlouvách o intimním životě na serveru Novinky.cz z května 2013 slovy: „Knižní bestseller Padesát odstínů šedi prý obohatil sexuální život desítkám miliónů žen po celém světě“.²⁰

Mnoho dalších textů pak používá metaforu označující trilogii za „porno pro mamky“. Činí tak např. Ivan Adamovič v recenzi podobně orientovaných knih na serveru Aktuálně.cz z dubna 2013.²¹ Stejné spojení se objevu i na serveru Týden.cz v březnu 2012 v textu o prvenství „Odstínů“ v žebříčku bestsellerů v USA.²² Internetový portál Lidovky.cz

¹⁷ Viz <http://www.youtube.com/watch?v=o88Aqmbzlul>

¹⁸ MF Dnes, 16. 1. 2013, str. 7

¹⁹ Zdroj: <http://life.ihned.cz/c1-57379860-nahota-na-prodej-eroticky-roman-padesat-odstinu-sedi-chce-dobyt-i-svet-mody>

²⁰ Zdroj: <http://www.novinky.cz/zena/vztahy-a-sex/302547-nejnovejsi-trend-ve-svete-partnerska-smlouva-o-intimnim-zivote.html>

²¹ Zdroj: <http://magazin.aktualne.cz/kultura/umeni/soft-porno-prichazi-i-za-ceskymi-mamkami-miri-presne/r~i:article:775898/>

²² Zdroj: http://www.tyden.cz/rubriky/kultura/literatura/porno-pro-mamky-vede-zebricek-bestselleru-v-usa_227864.html#.U0vN76L4svk

v článku z 31. 7. 2013 zase používá metaforu ve spojení se zprávou, která uvádí, že trilogie je nejžádanější četbou vězňů v americkém vězení na ostrově Guantánamo ²³, což je překvapivé, protože jde o muže a tato zpráva je publikována především jako nečekaná zajímavost. Na závěr Mladá Fronta DNES ve své tištěné příloze Víkend z 31. 8. – 1. 9. 2013 říká, že „porno pro mámy“ jsou nejčastěji zapomínané knihy v hotelech.²⁴ V tomto případě je spojení užito jako název celého žánru podobných knih, ale knihy zkoumané trilogie jsou i zde uváděny na prvních místech.

Většina ze zmiňovaných textů byla publikována na zpravodajských serverech, které svým zaměřením necílí na určitou sociální skupinu, naopak se snaží informovat a zaujmout co nejširší publikum a tak je možné vidět, že mediální charakterizace „Odstínů“ jako knih pro ženy (/matky) není záležitostí pouze určitým směrem zaměřených institucí, ale spíše proniká do obecného veřejného mínění. Mnoho textů také připisuje konzumaci (kupování, čtení) těchto knih ženám, ale jinak se k nim staví neutrálně. Jiné naopak sérii hodnotí zaujatěji, když jí spojují nejen s určitou skupinou žen (matkami), ale především jí považují za pornografickou. Tyto články se většinou k trilogii staví odmítavě a kritizují ji, zaměřují se na nereálnost, literární nedostatky apod. Vyzdvihnutí sexuálního obsahu a srovnání s pornografií má za cíl představit je jako nenormální a nemorální, tedy nepřiliš hodnotné, spíše naopak.

Zároveň se o Padesáti odstínech jako o ženských knihách mluví i na specificky zaměřených serverech. To pak významně ovlivňuje způsob, jakým je o nich psáno, jaká konkrétní témata jevu budou vybírána, jakou strukturu bude text mít apod. Jako příklad je možné uvést článek, který vyšel 28. 1. 2013 na internetových stránkách „Xman“, které patří do

²³ Zdroj: http://www.lidovky.cz/ne-koran-ale-porno-pro-mamky-vezni-na-guantanamu-miluji-50-odstinu-sedi-1kr-zpravy-svet.aspx?c=A130731_111505_In_zahranici_mtr

²⁴ Viz sekce „Přílohy“.

skupiny webu Idnes.cz a prezentují se jako stránky pro muže. Text má sám o sobě výmluvný název („Padesát odstínů šedi aneb jak zblbnout každou ženu“), který předestírá, o čem a jak se v něm bude mluvit. Autor článku Karel Pešek se snaží podle svých slov odpovědět na otázku, „co ženy tak dostává na románu Padesát odstínů šedi.“ Celou problematiku ale stylem psaní poměrně bagatelizuje, až zesměšňuje, když např. říká: „Po přečtení šesti set stránek totiž dokážou (*myšleno matky – pozn. autora*) prohlédnout zamženým zrakem na neumyté nádoby, poházené ponožky po podlaze a manžela v trenkách a získají novou naději, že není všechno ztraceno, protože co kdyby...?“ O neuznávání těchto knih a snaze zaujmout především mužské publikum tím správným způsobem, který zaujímá negativní, až opovržlivé postavení vůči „Odstínům“, svědčí i nadpisy podkapitol („Živí, šatí, souloží“, „Porno pro matky“, „Urážka inteligence“), nebo struktura textu, kdy článek končí negativním příkladem vlivu těchto knih, ve kterém si čtenář/ka prohlédne fotografii muže, pachatele, který surově zbil svojí přítelkyni, se kterou se údajně seznámil na internetu s tím, že oba četli „Odstíny“ a chtěli by zažít popisovaný vztah v reálu. Ukázalo se ale, že muž je sadista a nesplnil očekávání ženy na „hravý výprask naoko či jen lehké rány“ (citováno dle citace žalobce zmíněné v textu) a byl doopravdy surový a velmi nebezpečný.²⁵ Tento text tak ilustruje, jak by, genderově stereotypně, měl vypadat „mužský pohled“, protože se více zaměřuje na nedostatky v logické struktuře a slovní zásobě textu, naivitu hlavní postavy, ale i skutečných žen, které knihy čtou, snaží se snižovat a zesměšňovat hodnotu knih, popisovat je jako z různých důvodů špatné, nebo zmiňovat, jak ohrožující mohou být pro „normální“ vztahy a jak negativně mohou ovlivnit čtenářky.

Článek na Xman.cz je možná extrémní případ, ale dobře ilustruje to, co se prolíná většinou jiných textů na ostatních webových stránkách,

²⁵ Zdroj: http://xman.idnes.cz/padesat-odstinu-sedi-je-cervena-knihovna-ffa-/xman-styl.aspx?c=A130125_151841_xman-styl_fro

ať už zaměřených na muže, nebo na ženy, tedy v teoretické části zmiňovanou teorii vytváření sémantické a syntaktické formy sociální identity (Giulianotti 2007), přináležení k určité sociální skupině a s ní související názory a hodnoty nejen na základě určení, kdo jsme „my“, kam patříme, jak jednáme, co považujeme za správné a co za špatné, ale i v dialektickém vztahu toho, kdo jsou „oni“ a *proč* nejsou jako my a případně v čem jsou oni špatní ve srovnání s hodnotami, které uznává naše skupina. Mediální prezentace zkoumané trilogie *Padesát odstnů/Fifty Shades* prokazuje, že se stále pohybujeme na klasické a očividně pevné genderové dichotomii muži x ženy, ve které se vůči fenoménu dominantně prezentovaného jako ženského, mužský pohled silně vymezuje. Prezentací knih ve veřejném prostoru tak dochází k reprodukci dichotomických genderových poměrů.

4.1.1.1 Dopady genderové dichotomie

Tato dichotomie může mít pro muže i ženy několik významných dopadů. Pro muže znamená především dvojí exkluzi a kritiku. Nikdo téměř ani neuvažuje nad tím, že by knihu četl muž (trilogie např. ovládla *jen* ženské knihovny, nebo změnila sexuální život *jen* ženám). Prakticky jsou tak všichni muži ze čtení symbolicky vylučováni. I ženy, kterým jsou tedy tyto knihy určeny, čelí kritice, že čtou špatnou, nekvalitní literaturu. A kdyby jí četl muž, potýkal by se tak pravděpodobně nejen s tím, že čte nekvalitní literaturu, ale i s tím, že čte něco, co pro něj není určeno.

U žen sice nedochází k dvojí kritice za čtení špatné a navíc genderově nevhodné literatury, ale takto uměle vytvářená dichotomie může mít jiný dopad. Protože je série často označována jako „nepochopitelný pornografický bestseller“ (přičemž je odkazováno na nereálnost, způsob zobrazování sexu a literární nedostatky), je tak hned několika způsoby degradována její možná hodnota. Zároveň se tento

záporný pohled může přenášet na ty, kdo jí čtou. Prvním způsobem je označení „nepochopitelný“, které směřuje především ke kritice za slabé literární a stylistické hodnoty. Druhým pak spojení s pornografií, která neměla nikdy silné sociální postavení, naopak je většinou považována za nemravnou, hledají se její negativní dopady na lidský život, vztahy, někdy i fyzické zdraví a její sledování je spíše veřejným tajemstvím. Takže cokoliv, co je spojené s pornografií nemůže být současně považováno za hodnotné, naopak označení díla jako pornografického má silně pejorativní konotace a v podstatě ho to vylučuje z kontextu jiných „normálních“ děl. Je např. rozdíl mezi uměleckou erotikou a pornografickým zobrazením, přičemž pornografické zobrazení je považováno za to méně kvalitní (/nekvalitní) a nehodnotné. Jedná se tedy o rozdíl mezi vysokým a nízkým uměním, což je v jistém smyslu třetí způsob degradace, protože „Odstíny“ jsou považovány za módní hit, populární fenomén a populární umění, jak říká např. Šafr (2008) nebo Zahrádka (2010),²⁶ je v podstatě synonymem pro nízké umění. Podle zmíněných autorů je mezi vysokým a populárním uměním dichotomický a dialektický vztah s kvalitativní úrovní. Populární umění je vytvářeno na základě jiných standardů než umění vysoké, má zaujmout co nejširší diváckou základnu a proto také má nízké umělecké hodnoty, aby bylo srozumitelné pro co nejvíce konzumujících. Stejně jako bylo řečeno v teoretické části této práce, i když dělení na vysoké a nízké umění v obecném povědomí stále převládá, každé dílo může mít specifické významy pro určité kulturní skupiny, které jsou ale takto naprosto překrývané. Proto jím bude věnována pozornost později.

4.1.1.2 Defenzivní pozice čtenářek

Dělení na vyšší a nižší umění překrývá významy pro určitou skupinu a zároveň členky této skupiny vystavuje sociálnímu tlaku a staví jí do defenzivní pozice a nutí je alespoň vyjadřovat se k negativním

²⁶ Viz rozbor jejich prací v teoretické části.

názorům, případně se i bránit a legitimizovat to, že čtou něco nehodnotného, což odpovídá i závěrům výzkumu Radway (1991 [1984], 2007). To lze vidět i v odpovědích žen, které se zúčastnily tohoto výzkumu.²⁷ Např. **Pavλίna (33 let)** odpovídá na otázku, co si myslí o názorech, které zkoumané knihy kritizují a považují je za „brak“ slovy: „*Brak bych to asi nenazvala, lehčí žánr, to ano.*“ V její odpovědi je znát odlišné vnímání knihy. Slovo „brak“ má silně negativní význam, zato „lehčí žánr“ je v její odpovědi zbaven tíhy kvalitativního hodnocení, nebo dokonce může znamenat pozitivní hodnotu knihy, čemuž bude věnována pozornost později. **Katka (38 let)** a **Eva (24 let)** se pak staví proti silnému mediálnímu vnímání a jejich odpovědi problematizují dělení na vysoké a nízké umění. Zdůrazňují, že pokud něco je, slovy Pavlíny, „lehčím žánrem“, neznamená to automaticky, že je to špatné.

***Katka (38 let):** Myslím, že hodně lidí tuto sérii prvotně zavrhuje a staví se do pozice, že je to „brak“ a to by číst nemohl. Myslím, že nejde moc definovat „kvalitní“ a „nekvalitní“ literaturu. Každý si může v dnešní široké nabídce najít to své a to, co se někomu může zdát jako brak, může být někým jiným považováno za skvělý román. Zkusila jsem přečíst jeden román od Lindseyové, pro mě to bylo skoro utrpení, ale babička ji četla moc ráda. Ráda čtu Murakamiho, ale čtu-li k jeho dílům odborné recenze, mnohdy jim vůbec nerozumím (pozn. – s úsměvem).²⁸*

***Eva (24 let):** Nelíbí se mi, jak jsou knihy prezentovány. A myslím, že je velmi těžké určit co je kvalitní a nekvalitní kniha. Podle mě budou kvalitní asi ty, co mě nebaví. Ale nevím, proč*

²⁷ Všechna jména zúčastněných žen byla z důvodu zachování anonymity změněna.

²⁸ Značky v transkripci použité v textu jsou následující: (Xy) – závorky, běžný text, značí poznámku nebo doplnění autora; ... – tři tečky, značí pomlku ve výpovědi mluvčí/ho; , – čárka, značí kratší pomlku; „“ – uvozovky, značí interpretaci, nebo citaci ve výpovědi, přízvuk, nebo zdůraznění části výpovědi mluvčí/m. (...) – značí vynechanou část z delší výpovědi.

bych je měla číst, když by to byla ztráta času. Nic bych si z nich neuchovala v paměti a nevzala si žádné ponaučení. Kniha má být pro potěchu ducha a hlavně by měla čtenáře zaujmout. Každý člověk je jiný a tak to bude i se čtenáři. Proč odsuzovat někoho kdo čte nebo dělá něco jiného než jiní.

4.1.2 Spojení Padesáti odstínů a termínu „kniha pro ženy“ v očích čtenářek

Texty, ať už propagační, nezaujaté, nebo hodnotící, přistupují ke zkoumané sérii jakoby zpětně s premisou, že se jedná o knihy, které čtou pouze ženy a nijak takovou charakterizaci nezdůvodňují. Pokud se zaobírají tím, že jde o knihy pro ženy, opírají svojí argumentaci jednoduše o to, že je čtou ve větší míře ženy. Tím zároveň obě genderové skupiny v pozici čtenářského publika dále oddalují a utvrzují povědomí, že jde o knihy pro ženy. Zaznamenat je možné také jistý nepoměr mezi pozitivními a negativními reakcemi. I přesto, že knihy jsou velice úspěšné, objevují se ve veřejném diskursu především názory neutrální, nebo negativní. Pozitivní je pak možné vidět především ve spojitosti s propagací a snahou knihy prodat. Jak se na to ale dívají ženy, které knihy čtou a líbí se jim? Je pro ně série Padesát odstínů knihami pro ženy? Samostatnou otázkou pak také bylo, co pro ně vlastně termín „kniha pro ženy“ představuje a jestli něco takového vůbec existuje. Jedná se o dvě samostatné otázky, které je ale nutné ve výsledku vzájemně propojit.

Nejdříve je možné zaměřit se na otázku, jestli pro informátorky trilogie Padesát odstínů/Fifty Shades představuje zástupce kategorie „knih pro ženy“. Zde je odpověď poměrně jednoznačná, jasně jí shrnuje např. **Pavλίna (33 let)** nebo **Dita (41 let)** – „Ano“. **Martina (25 let)** odpověď na tuto otázku o něco rozšiřuje:

Martina (25 let): *Tak výhradně je to psané pro ženy. Neznám osobně muže, který by to četl. Ale některým bych to vřele doporučovala, respektive pouze výňatky z červeného pokoje (herny).*

Martina tím potvrzuje přesvědčení, že muži opravdu o čtení této knihy nejeví velký zájem, což je nepochybně do velké míry zapříčiněno veřejným diskursem, který je od čtení „Odstínů“ odrazuje. Ale jak říká Martina, i když diskurs s trilogií pracuje jako s „ženskou literaturou“, nemusí být zajímavá jen pro ně a něco z toho, co na čtení láká ženy, může být užitečné a zajímavé i pro muže. Nicméně i Martina odkazuje k jednomu specifickému tématu – sexu, konkrétně k jeho netradiční formě popisované v knihách – lehčí formě BDSM. Paradoxně tedy upozorňuje na to, čím je ve veřejném povědomí kniha spojována právě s ženami. Čímž už se dostáváme k tomu, co z knihy dělá v povědomí čtenářek „knihu pro ženy“.

Pro **Emu (24 let)** jsou to „*knihy, které právě kvůli některým spojením a pojmům muži nemohou pochopit. A taky knihy o tom, co většinu mužů nezajímá.*“ Ale co je tím, co většinu mužů nezajímá? Podle **Pavlíny (33 let)** jsou obsahem „ženských knih“ „*láska, peníze, přepych, sex, dobrý konec. Muž bude těžko číst padesát odstínů, ten se podívá až na film* (pozn. – s úsměvem). *Nebo rovnou na klasické porno.*“ Tedy např. zmiňovaný sex může být zajímavý i pro muže, a jak říkala Martina, měl by pro ně být zajímavý, protože může přinést něco do vztahu, ale nemusí je lákat v knižní formě doplněné o další prvky příběhu.

Sex je tedy jen jedna, i když významná, součást obsahu a záleží přitom především na tom, v jaké formě je podaný. Pokud jde jen o něj, je to pornografie, která je vnímaná spíše jako mužská záležitost. Pokud je ale sex součástí širšího celku, přestává být pouze mužským a je zajímavý

také pro ženy (ale jako by přestával být lákavý pro muže) „*Trochu porno to je, ale ne takové na co se můžete běžně podívat v televizi. Tohle mělo přeci jen něco do sebe, byly tam city a vztah mezi nimi*“ (**Eliška, 23 let**). Tedy, jak říká **Kristýna (23 let)**, „ženská literatura“, to jsou „*knihy o sexu, milování, romantice a vztazích. Sny, které nikdy nejsou pravda*“. Kristýna tedy mluví o Fifty Shades spíše v duchu další metafory, kterou jsou „Odstíny“ nazývány, Lechtivé pohádky o popelce, a odkazuje kromě sexu i na jiné stránky, jako jsou vztahy, romantika a obecně emocionální rovina. Ta je často v rámci binárních opozic mužství a ženství stereotypně připisována ženám (viz Šmausová 2008 a opozice shrnující Tabulka č. 3 „Genderové binární opozice“), což se zcela jistě promítá i do toho, jak ženy uvažují o „ženské literatuře“. To potvrzuje i **Jana (27 let)**, která označí Padesát odstínů jako „*knihy pro ženy*“ „*hned po přečtení prvních stránek knihy z důvodu náznaku zamilovanosti dvou lidí na první pohled*“.

Tab. 3: Genderové binární opozice

Muži	Ženy
Síla	Slabost
Samostatnost	Závislost
Pokrok	Tradice
Aktivita	Pasivita
Veřejné sféra	Soukromá sféra
Racionalita	Emocionalita

Zároveň ale, jak napovídá druhá část Kristýny výpovědi, ne vždy musí být emocionalita jako ženský prvek na škodu. Nejde jen o sex, nebo jen o romantiku, ale právě kombinace všeho ve správné formě vytváří knihu, která zaujme mnoho žen, protože jim dá možnost splnit si i něco, čeho se jim v reálném světě nedostává v míře, jakou by si přály. To potvrzuje i **Martina (25 let)**, která na otázku, co si představí pod pojmem „*knihy pro ženy*“, odpovídá slovy:

Martina (25 let): *Něco na co by chlap nešáhl (pozn. – směje se)? Myslím si, že jsou to knihy psané přímo na ženy, tudíž se zabývají starostmi, radostmi ženy, které ve většině případů skončí dobře... Takže si i ta dotyčná žena, která čte, řekne: „fajn ono to zase nemusí být tak hrozné a dobře to dopadne“.*

4.2 Knihy pro ženy...nebo ne?

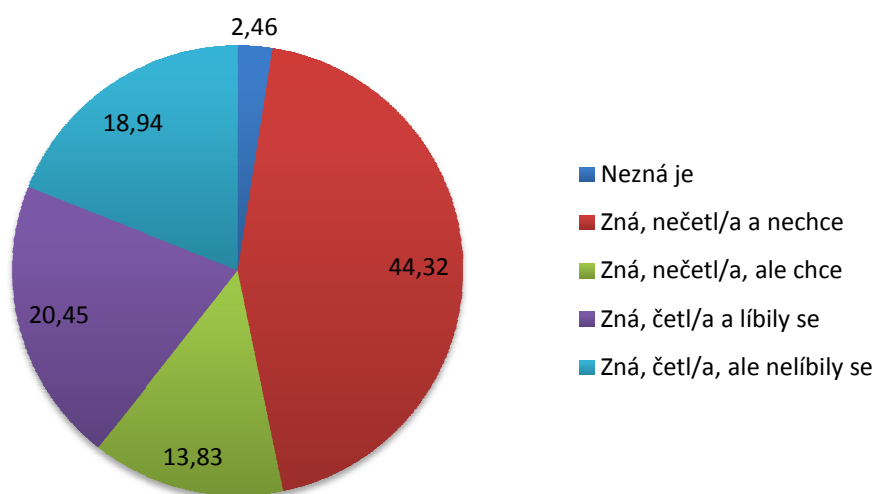
Ze závěrů předešlé kapitoly vyplývá, že ve veřejném diskursu je trilogie Padesát odstínů dominantně označována jako literatura ženská. V tomto bodě se veřejné mínění shoduje s názory samotných čtenářek, kterým se „Odstíny“ líbí, protože i ony je považují za knihy pro ženy (i když ani v jednom případě nelze názory generalizovat na všechny jedince). V čem se ale veřejné povědomí a názory čtenářek rozcházejí je, jak pracují s termínem „knihy pro ženy“ a jaké významy jim připisují. Veřejný diskurs ke knihám přistupuje podle toho, kým jsou ve větší míře konzumovány a popisuje je jako výhradně ženskou literaturu, která je nejen čtena a oblíbena jen ženami, ale také ovlivňuje především jejich život, čímž ještě více rozšiřuje propast mezi muži a ženami v rámci publika, protože muže od čtení odrazuje, zatímco ženám jej téměř vnucuje. Samotné čtenářky ale mají pohled odlišný a *Fifty Shades* považují za dominantně ženské knihy a opravdu čtené hlavně ženami, ale byly by často rády, aby je četli i muži, protože je vidí jako obohacující i pro ně a pro jejich vzájemné vztahy. V této kapitole bude tedy pozornost zaměřena na to, jak se tyto pohledy promítají do názorů respondentů a respondentek, kteří se zúčastnili tohoto výzkumu.

4.2.1 Názory na *Fifty Shades*

Podle serveru Neomam, který se specializuje na zprostředkování informací vizuální formou, lze *Fifty Shades* buď milovat, nebo nenávidět –

v hodnocení čtenářů a čtenářek z Velké Británie, Spojených Států a Kanady na Amazonu získal první díl trilogie do doby tvorby grafiky 7 556 pozitivních hodnocení (4, nebo 5 hvězd z 5 možných) a 6 134 negativních (1, nebo 2 hvězdy), zatímco průměrným hodnocením (3 hvězdy) jej hodnotilo pouze 1 162 čtenářů/ek.²⁹ Jaké postoje k „Odstínům“ zastávají účastníci a účastnice tohoto výzkumu popisuje Graf č. 1, který odhaluje, kolik respondentů/ek zkoumané knihy zná, četlo je, a jak je hodnotí.

Graf č. 1: Celkové procentuální rozložení názoru na trilogii. N=528.

Z nabízeného grafu je možné vyvodit hned několik závěrů. Zaprvé, že marketing zkoumané trilogie a její šíření mezi lidmi fungovaly alespoň do té míry, že pouze necelá 2,5 % dotázaných knihy vůbec nezná, tedy naprostá většina (více jako 97,5 %) o nich minimálně slyšela. Jiná situace ale už nastane, když se zaměříme na to, kolik lidí je četlo, nebo o to má zájem, a především na to, komu se knihy trilogie Padesát odstínů/Fifty Shades líbily.

Pokud tedy posuneme pozornost od znalosti knih k zájmu o ně, vidíme, že zde je situace podstatně odlišná. Ze vzorku 528

²⁹ Zdroj: <http://neomam.com/fifty-shades-of-grey-infographic/>

respondentů/ek je četla ani ne polovina, přesněji 208 lidí (39,39 %). Což je zajímavý údaj především ve srovnání s 234 dotázanými (44,32 %), kteří uvedli, že knihy nečetli a ani nechtějí. Tento výsledek lze přisoudit v předešlé kapitole popisovanému veřejnému mínění, které knihy hodnotí pozitivně prakticky jen ve chvílích, kdy se je snaží prodat, ale jinak převažují názory neutrální a negativní.

Navíc z dílčího vzorku těch, kteří knihy četli, se líbily jen o něco více než polovině (51,92 %). Z celkového vzorku jde o pětínový podíl (20,45 %). Je tedy zřejmé, že zatímco znalost Padesáti odstínů/Fifty Shades je velmi vysoká a trilogie je tedy zcela jistě pevnou součástí obecného povědomí, rozhodně se nejedná o knihy, které by byly pro všechny, naopak spíše v měřítku celého výzkumného souboru převažují reakce negativní, nebo nezájem o knihy (součet negativních názorů a nezájmu o čtení je 63,26 %, tedy téměř 2/3 všech dotazovaných respondentů/ek). Tím pádem se také ukazuje, že třetí hypotézu se potvrdit nepodařilo,³⁰ protože podíl publika s nezájmem o knihy je sice vysoký (44 %), ale stále menší než počet čtenářů/ek, nebo respondentů/ek se zájmem o jejich čtení, a to i přesto že v rámci celého vzorku tvoří významný podíl negativní názory. Popisovaný rozbor Grafu č. 1 shrnuje Tabulka č. 4. Kategorie „chce číst“ je v ní zařazena do kladných reakcí díky pozitivnímu přístupu ke knihám, vzhledem k ostatním výsledkům je ale možné předpokládat, že značná část z dotázaných se po přečtení přesune do polí negativních názorů.

³⁰ H4: Bez ohledu na věk a gender bude podíl těch, kteří knihy nečetli a nemají o to zájem větší, než podíl těch, kteří je četli, nebo o to mají zájem.

Tabulka č. 4: Procentuální přehled reakcí na zkoumané knihy. (N=528).

Pozitivní		Negativní	
20,45		63,26	
Líbily se	Chce číst	Nelíbily se	Nechce číst
20,45	13,83	18,94	44,32

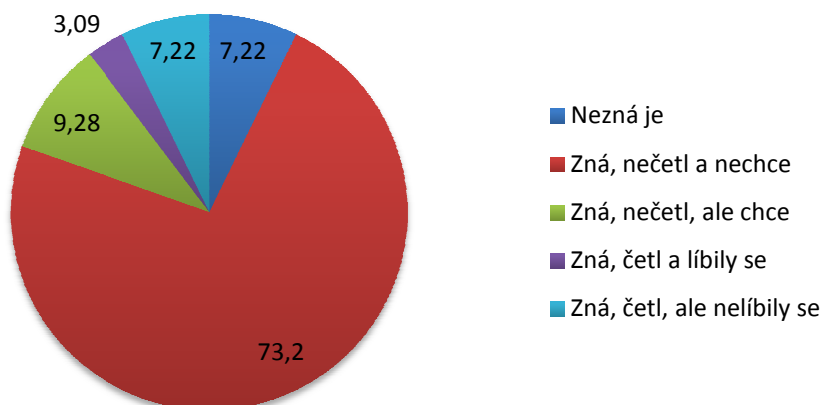
Jedná se zcela jistě o zajímavé a důležité výsledky, protože podle veřejného dění okolo trilogie a toho, že, jak bylo ukázáno v předešlých částech, lze tyto knihy označit jako „knihy pro ženy“, by bylo možné očekávat, že ve vzorku, ve kterém převažují ženy nad muži v poměru 4,44:1³¹, budou převažovat názory pozitivní, nebo že by negativní alespoň nebyly v takové převaze. Vzhledem k těmto závěrům je ale nutné se podívat na výsledky ještě z dílčí, genderové, perspektivy.

4.2.2 Názory na Fifty Shades – genderová perspektiva

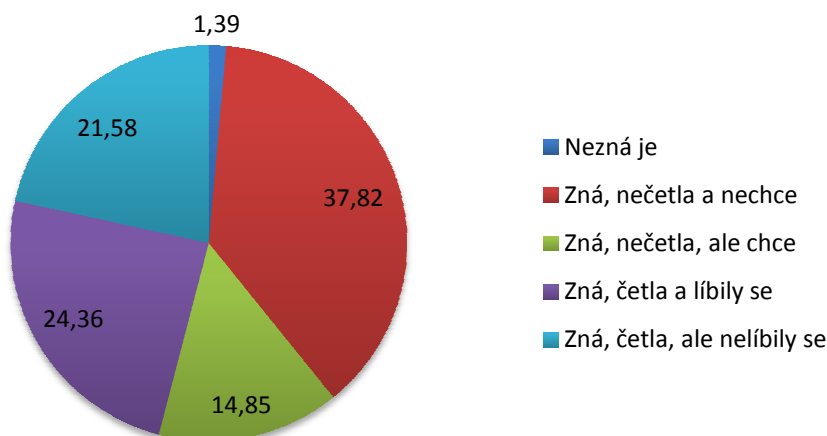
Při rozložení souboru respondentů/ek podle genderu můžeme sledovat proměnu výsledků v názorech a reakcích na zkoumané knihy, které pro muže shrnuje Graf č. 2 a pro ženy Graf č. 3.

³¹ I z tohoto poměru zúčastněných je vidět, že o zkoumanou trilogii a vše, co s ní souvisí, se zajímají především ženy.

Graf č. 2: Procentuální rozložení názorů na trilogii; Muži. N=97.

Graf č. 3: Procentuální rozložení názorů na trilogii; Ženy. N=431.

Při pohledu na oba grafy je zřejmé, že při rozdělení podle genderu došlo v obou pod-souborech k výrazným změnám a to prakticky ve všech sledovaných oblastech. První z nich je obecná znalost sledovaných knih. Ačkoliv v absolutních číslech se jedná o podobné počty (7 mužů a 6 žen), procentuální podíl je podle velikosti pod-souboru značně odlišný. Zatímco z žen pouze 1,39 % o knihách v tomto výzkumu slyšelo poprvé, z mužů to bylo už 7,22 %, což je stejný počet jako těch, kterým se „Odstíny“ po jejich přečtení nelíbily a více jak dvojnásobek těch, kteří „Odstíny“ nejen četli, ale i je hodnotí kladně. To svědčí o tom, že ženy mají ke knihám

lepší přístup a to díky obecné veřejné popularizaci trilogie jako knih ženských, tedy pro muže nezajímavých, větší pozitivní pozornosti, která je trilogii věnována na stránkách, které jsou dominantně čteny ženami, protože se jako ženské prezentují, díky tomu, že Fifty Shades mělo již před svým vydáním poměrně početnou čtenářskou základu, protože původní verzi tohoto příběhu publikovala autorka na internetovém blogu jako tzv. „FanFiction“ na sérii Stmívání, kterou četly rovněž převážně ženy, a také díky sdílení mezi svými přáteli. To dokládají i samotné informátorky, když odpovídají na otázky, jak se o knihách dozvěděly a proč se rozhodly je číst:

Petra (20 let): *Od kamarádky.*

Tazatel: *A proč jste se rozhodla je číst?*

Petra (20 let): *Protože kamarádka mi o tom neustále vyprávěla, zaujalo mě to.*

Lenka (25 let): *O knihách jsem se dozvěděla snad z každého rohu. Z Facebooku, z internetu, z výloh, od kámošek...A lákalo mě na nich paradoxně to zpracování dominantnosti Greye, který mi pak začalo vadit. Ale chtěla jsem je přečíst, protože jsem chtěla vidět, co na tom všichni mají. Postupně mě zajímalo, jak se můžou Anna a Grey dát dohromady, no a pak už nešlo přestat, dokud jsem se nedozvěděla úplně všechno (...) Asi jsou populární kvůli takové velké propagační kampani a pak taky kvůli tomu, že když jsem si to přečetla, tak mě pak mrzelo, že už je konec, takže jsem o tom všude mluvila - mezi lidmi se to prostě roznese.*

Lenka tedy ukazuje, že nejen k nim se „Odstíny“ dostanou přes internet, reklamu a kamarádky, ale že stejným způsobem se knihy šíří od nich. Lenka sice přesně neříká, že o tom mluvila jen s kamarádkami, ale

od kamarádky se to dozvěděla a je pravděpodobné, že takové téma bude probírat právě s dalšími kamarádkami spíše než s kamarády právě proto, že knihy jsou více vnímané jako ženské téma.

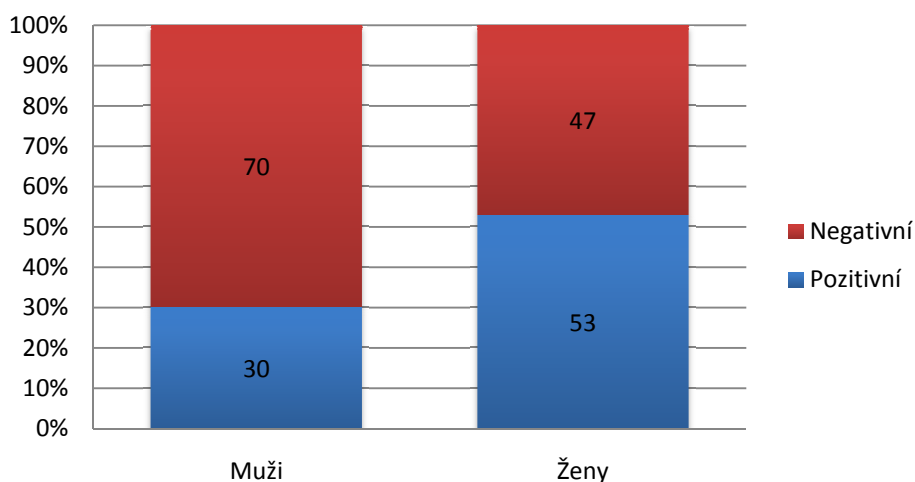
Z obou grafů je také zřejmý diametrálně odlišný postoj obou genderů ke zkoumaným knihám. Přes 70 % mužů o ně nejeví vůbec žádný zájem – nečetlo je a nechce je číst – zatímco četlo je pouze 10 % a 9 % o to má zájem. „Odstíny“ se líbily pouze 3 % mužů. U žen je situace odlišná, zájem o knihy a pozitivní reakce jsou zde zastoupeny v mnohem větším počtu. Knihy četlo přes 45 % z nich a zájem o to má dalších téměř 15 %. Tím dochází k potvrzení první hypotézy.³² Nicméně se ukazuje, že i přesto, že jde o „ženské knihy“, nemusí to znamenat, že je čtou všechny ženy, nebo že se všem líbí. Téměř 38 % žen je vůbec číst nechce a více jak 20 % se nelíbily (což je téměř polovina z těch, které je četly).

Srovnají-li se tedy pouze názory těch, kteří *Fifty Shades* četli, jak je to možné vidět v Grafu č. 4, je zřejmé, že *Fifty Shades*, ačkoliv jsou tak veřejně vnímány, nejsou výhradně ženskou záležitostí. Druhou hypotézu³³ se tedy také podařilo potvrdit, i když rozdíl zde není tak jasný, jak bylo možné očekávat. Muži mají o čtení *Padesáti odstínů* významně menší zájem, ale když už je přečtou, není v jejich názoru tak značný rozdíl od pohledů žen. Knihy se líbí přibližně 5 z 10 žen a 3 z 10 mužů. I když je tedy rozdíl 20%, není vzhledem k tomu, že by mělo jít výhradně o ženskou literaturu, tak výrazný. Naopak je poměrně překvapující, že se knihy 30 % mužů líbí a naopak téměř 50 % žen ne.

³² H1: Ženy budou sérii číst více než muži.

³³ H2: Kladně budou sérii *Padesát odstínů* hodnotit více ženy než muži.

Graf č. 4: Názory mužů a žen na přečtené knihy. N=208.

Jak tedy říkaly i informátorky, spadající do té o 6 % procent větší skupiny čtenářek s pozitivním pohledem na trilogii, Padesát odstínů by mohli číst i muži, protože i pro ně můžou být zábavné a přínosné a to nejen pro ně, ale i pro jejich vzájemné vztahy.

4.3 Čtenářky Padesáti odstínů

V prvních dvou kapitolách bylo ukázáno, že co se obecného veřejného mínění týká, je Padesát odstínů spíše literaturou pro ženy. Zároveň to ale neznamená, že by knihy byly přínosné jen pro ženy a pro muže vůbec, naopak je zřejmé, že ne všem ženám se knihy líbí, ale zase se mohou líbit některým mužům. Opozice ženská x mužská literatura v tomto případě tedy tak striktně neplatí. Navíc samy čtenářky, kterým se knihy líbí, by byly často rády, aby se jejich čtení nevztahovalo pouze na ženy, ale aby o něj měli zájem i muži. Jaké jsou tedy významy, které knihy mají pro tuto subkulturu?

4.3.1 Kritické čtení a odhlédnutí od nedostatků

Trilogie Padesát odstínů/Fifty Shades má mnoho nedostatků, které ji znevažují v očích velké části veřejnosti. Nejde přitom o to, jestli je to, nebo není „ženská literatura“, kritizována je občasná přílišná rozvleklost textu, neoriginální zápletky a především slabá slovní zásoba a neustálé opakování určitých slov a spojení, jako jsou kalhoty, které na hlavním hrdinovi „visí tím způsobem“, „vnitřní bohyně“ hlavní hrdinky nebo opakující se popisy sexuálního aktu a jeho prožívání. To od jejich čtení odpuzuje mnoho potencionálních čtenářů/ek, kteří vidí negativní recenze, které se o tomto zmiňují. Jsou to chyby, které si však uvědomují i ženy z tohoto výzkumu, které tyto knihy četly a líbily se jim, čímž se ukazuje, že čtenářky nepřistupují ke čtení nekriticky, potvrzují to např. **Věra** nebo **Tereza**:

***Věra (23 let):** upřímně doufám, že „vnitřní bohyně“ a podobné nesmysly vznikly jen špatným překladem. Jinak tyto rádoby zajímavé výrazy dělají knihu spíše směšnou.*

***Tereza (28 let):** Čeho bylo však nadbytek, byla nadmíru používaná slovní spojení, bohyně, která neustále skáče salta a kalhoty, které mu držely tím způsobem. Již při čtení prvního dílu jsem se přistihla, že jak jsem jen okem zahlédla začátek této věty či odstavce, tak jsem tuto část přeskočila, to mi zůstalo až do třetího dílu, protože mě to opravdu velmi obtěžovalo, tohoto se autorka opravdu mohla vyvarovat. Také několikastránkové popisy některých situací (např. honička v autě) by se daly jistě shrnout na menší plochu papíru.*

Z toho důvodu je pak některé čtenářky hodnotí jako průměrné, nebo o nich tvrdí, že jim nic zásadního nepřinesly, respektive že nebyly ve srovnání s jinými nijak výjimečné. Nicméně na rozdíl od názorů

veřejnosti, čtenářky dokážou od těchto nedostatků odhlédnout a najít v knihách něco jiného, co je zaujme a čím jsou pro ně přínosné a naopak i ocenit styl psaní, díky kterému se knihy dobře a rychle čtou.

4.3.2 Čtení jako únik z reality

Janice Radway (1991 [1984], 2007) ve své třicet let staré a dnes již klasické práci, ve které popisuje zjištění z etnografického výzkumu se smithtonskými čtenářkami romancí, říká, že zjistila, že pokud chce porozumět jejich pohledu na čtení, bude se muset vzdát svého zájmu o text samotný, protože ženy na otázku, proč čtou romance, odpovídaly spíše zájmem o čtení obecně a nejen o romantické zápletky. „Jakmile jsem si tohle uvědomila, bylo zřejmé, že čtení romancí je pro smithtonské ženy důležité hlavně proto, že prostý akt vzít do ruky knihu jim umožňuje čelit určitým tlakům a napětím, které provází jejich každodenní koloběh činností“ (Radway 2007: 172). Podle Radway jde tedy obecně o čtení, i když jak později ukazuje, v něčem je romantický příběh pro čtení obzvlášť zajímavý. Čtení znamenalo pro čtenářky jakýsi únik od reality, zbavení se starostí běžného každodenního života, tlaků v zaměstnání i rodině, požadavků na to, aby se dostatečně staraly a zajímaly o všechny, a především rodinu, okolo. Tedy únik z tradičního genderového rámce, ve kterém muži pracují a ženy jsou pečovatelky. A právě čas sama pro sebe, oproštění se od okolního světa a odpočinek, které jim nabízí knihy, nejen zkoumaná trilogie, jsou lákavá i pro čtenářky Padesáti odstínů. „*Čtení je pro mě relaxace*“, říká např. **Vlasta (31 let)**. Další ženy s ní souhlasí:

Např. **Anna (22 let)**, kterou na čtení baví nejvíc to, „*že se na chvílku vcítím do někoho jiného a zapomenu na realitu. Miluju knihy, odjakživa, a kdybych mohla, udělám si v jednom pokoji obrovské regály plné knih... Jelikož nyní studuji výšku, moc času mi na čtení nezbyvá... Ale*

když potřebuju oddech a mám doporučenou nějakou knihu, tak si ji přečtu (pozn. – s úsměvem)“.

Nebo **Zdeňka (18 let)**, podle které si „člověk odpočne, odpoutá se od vlastních starostí a vcítí se do postav“.

A stejně tak i **Pavλίna (33 let)**: „Miluji klasické knížky – tedy z papíru, tu atmosféru, že si s knihou někam zalezu, začtu se a tak a v hlavě si představuji příběhy, jak vypadají místa, lidé atd., kde se příběh odehrává“.

Všechny tedy shodně zmiňují oddech, relaxaci a zbavení se starostí. Díky příběhu nemusí myslet na žádné své povinnosti a mohou nabrat síly pro jejich budoucí splnění. Mohou věnovat chvíli času samy sobě, nikým nerušené, kdy si odpočinou, prožijí příběhy jiných, i když neskutečných, lidí, se kterými se ve svém životě potkat nemohou (možná by ani nechtěly) a „podívají“ se na místa, na které by se ve skutečnosti podívat nemohly. Čtení má tedy, jak říká i Radway, pro čtenářky významnou psychologickou a sociální roli, knihy jim umožňují zvládat všechny tlaky, které jsou na ně kladeny.

4.3.3 Odstíny čtenářek – módní hit, odreagování, ztotožnění se a vtáhnutí do příběhu

Pro čtenářky Padesáti odstínů je, stejně jako pro smithtonské ženy, důležitý samotný akt čtení. Bylo by tedy zajímavé sledovat, co jednotlivé sociální skupiny, nejen čtenářky „ženských knih“, očekávají a vyžadují od knih, co je na čtení zajímavá. Ale i Janice Radway upozorňuje na to, že i když romantický příběh nemusí být to hlavní, co ženy ke čtení romancí vede, něčím konkrétním je pro ženy ještě zajímavější. Čím jsou tedy zvláštní pro čtenářky „Odstíny“? Jak je vidět i jen z věku citovaných

čtenářek, Padesát odstínů není doménou jen určité skupiny žen, nezáleží na věku, nebo na tom, jestli je žena matkou nebo ne, jestli je vdaná, zadaná, nebo svobodná. Fifty Shades čtou všechny možné ženy, studující, na mateřské dovolené, pracující, mladší i starší apod. Čtou je ženy, které čtou běžně, ale i ty, které ne, které jsou přitáhnuty zvědavostí k populárnímu fenoménu. Pro některé, i když běžné čtenářky, to může zůstat právě jen módním výstřelkem, který samy ze zvědavosti zkusí, ale jejich život nijak neobohatí, jako je tomu např. u **Vlasty (31 let)**: *„Knihy pro mě byly zábavou, ale to byl i Harry Potter, všechny díly jsem si přečetla proto, abych se dozvěděla, jak to dopadne. Jsem běžný čtenář, přečtu poměrně dost knih, ale Padesát odstínů mě výrazně neovlivnilo. Byla to spíše jen momentální módní vlna, která bude brzy nahrazena jinou“.*

Ale právě díky různorodosti čtenářek, které se zúčastnily tohoto výzkumu, je možné sledovat celou škálu významů. Ať už je prožívají jako módní vlnu, nebo v nich hledají více, většinou jsou spojeny se zmiňovaným únikem z reality, který ale konkretizují a prohlubují jeho význam. „Odstíny“ svým jednoduchým stylem psaní umožňují snadné a rychle čtení a relaxaci od žitého světa. Jak říká **Marta (25 let)**: *„Pro mne je to hlavně odreagování, mám psychicky náročnou práci, kterou jsem schopná vypustit hlavně u čtení...Takže většinu knih poslední dobou mám opravdu méně čtenářsky náročných“.* Je to tedy onen lehký styl, tak často kritizovaný ve veřejných diskuzích, který je pro čtenářky často lákavý. Není pro ně tedy důležité, jestli čtou něco, co je považováno za vysoké umění, něco, co je všeobecně uznávaného. Nechtějí trávit čas složitě napsanými a hůře čitelnými knihami, které od nich vyžadují velké soustředění a psychické vypětí. Toho mají i tak dost, Fifty Shades jim přináší opak, tedy to, co potřebují. Čas, ve kterém na chvíli zapomenou na okolí. *„Pro mě to bylo něco nového, takový nový svět v podstatě.“*

Znamenalo to pro mě únik od všední reality. Ponořit se na chvíli do klidu a harmonie a být chvíli sám s knihou“ (Eliška 23 let).

Padesát odstínů nabízí čtenářkám prožití příběhu, se kterým se mohou do jisté míry ztotožnit a najít v něm něco ze svého života a který je zároveň přivede do jiného světa – jsou vtaženy do světa doslova pohádkového bohatství, pro většinu nového a neobvyklého způsobu sexu a také komplikovaného, ale postupně se rozplétajícího, vyjasňovaného a upevňovaného vztahu. I když jsou někdy přilákané zvědavostí a ke čtení se dostanou víceméně náhodou, může pro ně příběh nabýt hlubšího životního významu, jako tomu bylo např. u **Kristýny** nebo **Emy**.

Kristýna (23 let): *To co mě ke knihám přitáhlo, bylo to očekávání co, tak úžasného se skrývá pod obalem, že to čte tolik žen a je to tak populární. Vlastně jsem hledala knihy, které by mě konečně bavily číst. Co mě u knih udrželo? To bylo to, že mě to úplně pohltilo. Nedokázala jsem prostě přestat číst. Ten příběh, sexuální praktiky...prostě komplet kniha od začátku do konce. Přišly v době, kdy jsem byla sama, vše bylo na nic a všechno se sypalo. Po přečtení těchto knih jsem se začala na svět dívat jinak, tak nějak z větší výšky a odstupem svých starých názorů a získávání nových a lepších. Teď je můj život pestřejší a ne tak černobílý. Rozhodně si odnáším lepší pohled na svět a nežítí ve své vlastní ulitě. Prozření ve vztazích i sexu.*

Ema (24 let): *Ke knize jsem se dostala skoro omylem. Udrželo mě u nich to, že mě děj přímo vtáhl dovnitř knihy. Nevím jak je to možné, ale naprosto jsem cítila ty samé pocity co Anna. Smála jsem se, měla strach a několikrát jsem i plakala...Na začátku druhého dílu jsem přesně, ale naprosto přesně věděla, jak se Anna cítila. Vzpomněla jsem si na své rozchody, a jak*

moc to bolelo. To je to, co mě udrželo číst dál. Všechny pocity jsem prožívala s ní, naprosto celou mě kniha pohltila a jsem za to ráda. Jsem ráda, že jsem si mohla přečíst tuto sérii knih. Byl to takový útěk od reality.

Emu tak ukazuje, že i pro ženy na mateřské dovolené nemusí být Padesát odstínů jenom o sexu, jak o nich tvrdí jedna zmiňovaná metafora, ale i o emocionální úrovni, které rozumí a která jim zároveň pomůže zapomenout na jiné problémy jejich běžného života. Obě dvě ukazují, že únik z reality tedy neznamena jen to, že čtenářky na chvíli zapomenou na své starosti a po dobu čtení nemusí nic řešit. Únik z reality může znamenat i prožití příběhu v některých ohledech a životních situacích velmi podobného jejich vlastnímu životu a vyrovnání se starostmi, které takové situace přinesou, protože v příběhu je vykresleno i jejich pozitivní řešení. Fifty Shades jako by opravdu ukazovalo i další odstíny života a alternativní pohledy na veškeré životní události.

4.3.4 Potvrzování a vyvracení genderových stereotypů

Radway říká, že romance svým čtenářkám nabízely alespoň chvilkový únik z tradičního a stereotypního genderového rámce, protože zatímco v reálném světě to byly ony, kdo musel neustále poskytovat péči a lásku, v knihách mohly chvíli věnovat čas jen samy sobě a nechat se vtáhnout do příběhu, ve kterém je žena středem pozornosti a je na ní směřována láska a emoce (i když to neznamena, že by se ve skutečnosti necítily milovány, ale záleží především na síle těchto pocitů). Zároveň ale knihy svým obsahem genderový řád reprodukovaly a utvrzovaly, neboť jejich poselstvím jako by bylo říci, že pro ženu má především smysl najít lásku a partnera a že cílem, ke kterému směřují je manželství, protože tím klasické romance končily, tím jako by se vyřešily všechny problémy a dosáhlo se naplnění života.

V případě *Fifty Shades* je situace o něco komplikovanější. Na jednu stranu jsou „Odstíny“ až extrémně, přehnaně stereotypní, na druhou stranu je zde ale možné vidět jakýsi vzdor vůči tradičnímu vzoru. Padesát odstínů je v mnoha ohledech velmi podobné klasickým romancím, které četly ženy ve výzkumu Janice Radway, zároveň se ale od nich v několika zásadních bodech odlišuje. „Odstíny“ jsou podstatně delší, než běžná romance, je to jeden příběh ve třech rozsáhlých knihách. Dohromady mají všechny knihy přes 1900 stránek. Ale protože se velmi snadno a rychle čtou, mnoho čtenářek každou knihu z trilogie přečetlo jen za pár dní. I struktura a obecná charakteristika příběhu je velmi podobná klasickým romancím – mladá, pohledná a schopná žena, která se jen sama neprojevívá, se zamiluje do krásného, úspěšného a bohatého muže, kterému, i když může mít kteroukoliv ženu na světě, záleží jen na ní. Jejich vztah projde různými obtížemi, ale postupně se vyrovnají se všemi vnějšími i vnitřními překážkami a vše končí dobře, vezmou se, mají děti. „Happy end“ jako v jiných knihách pro ženy.

Stejně jako obecná struktura, i gender jako kdyby kopíroval klasickou ženskou literaturu a, jak říká Radway, reprodukoval tradiční patriarchální řád. Gender je podle West a Zimmerman (2008) vytvářen v mezilidských interakcích a to na základě již dříve popisované binární opozice muž x žena. Každá kategorie se pojí s určitými vlastnostmi a charakteristikami, které jsou stavěny do protikladu (viz Šmausová 2008). V předešlých částech byla uvedena tabulka (č. 3), která takové, Šmausovou popisované, charakteristiky mužství a ženství shrnuje. Na tomto místě si ji dovoluji uvést znovu, protože vytváření mužství a ženství v knihách, jako by ji kopírovalo.

Tab. 3: Genderové binární opozice

Muži	Ženy
Síla	Slabost
Samostatnost	Závislost
Pokrok	Tradice
Aktivita	Pasivita
Veřejné sféra	Soukromá sféra
Racionalita	Emocionalita

Obě hlavní postavy (a často i mnoho dalších vedlejších postav) jsou popisovány mimořádně stereotypně přesně podle výše uvedených vlastností. Christian Grey, hlavní mužská postava, je vysoký a silný, cvičí, trénuje kickbox, v mládí se hodně pral. Je samostatný, chytrý a díky úspěšnému podnikání je i velmi bohatý. Bohatství a chytrost mu navíc umožňují ovládnutí nejrůznějších moderních technologií, které se současně stávají jeho zájmem. Podporuje i rozvoj obnovitelných zdrojů energie. Shrnuto, je úspěšný ve veřejné sféře, racionálně uvažující, aktivní, pokrokový, samostatný i silný. Zároveň se do jisté míry i vymezuje vůči ženskému protipólu, protože z mála věcí, které neovládá a kterým se nevěnuje je péče o domácnost, uklízení a vaření. Není emocionální, naopak i ve vztahu zůstává tvrdý – nehledá lásku, ale jen tvrdý sex.

Popis Christiana v příběhu přesně odpovídá tomu, co Bob Connel (2002) nazývá *hegemonní maskulinitou*. Je silný a zdravý, dokázal se prosadit ve veřejné sféře a vydělává obrovské peníze.³⁴ Díky tomu a navíc skutečnosti, že je velice pohledný a charismatický, což z něj činí objekt zájmu prakticky pro všechny ženy, a tomu, že se dokáže argumentačně i fyzicky snadno vypořádat s každým dalším mužem (což je recipročně podpořeno jeho společenským postavením), se staví do pozice nadřazenější ostatním mužů a stává se hegemonelem maskulinity.

³⁴ „Anastasia, můj hrubý příjem je sto tisíc dolarů na hodinu,“ říká Christian ve 2. díle na str. 135 (James 2013).

Anastasie Steelová, hlavní ženská postava, je popisována podobně stereotypně. Je drobnější postavy, končí studia a začíná v zaměstnání, je klidnější, ráda čte a vaří. Na začátku vztahu je pannou a oproti Christianovi je spíše tradiční – nesleduje módní trendy, nerada nakupuje, nemá počítač, e-mail, ani mobilní telefon, nestudovala technický obor, má staré auto. Ve vztahu hledá spíše lásku a představa tvrdého sexu ji zpočátku děsí a považuje ji za nenormální. Na rozdíl od klasických romancí u ní ale můžeme najít i genderově nestereotypní charakteristiky – umí např. střílet ze zbraně a dobře se bránit, což dokáže, když zpacifikuje svého nadřízeného, který se jí snažil donutit k sexu. Ale i při této scéně nakonec dostojí stereotypům, protože se emocionálně zhroutí, omdlí.

Šmausová (2008) dále říká, že vytváření mužství a ženství na základě binárních opozic má současně i hierarchickou dimenzi, ve které je mužství nadřazeno ženství. Z tohoto pohledu je z textu Padesáti odstínů možné do původní tabulky doplnit i další dva protiklady – fyzično x psychično a dominance x podřízenost.

Tab. 5: Genderové binární opozice - doplněno

Muži	Ženy
Síla	Slabost
Samostatnost	Závislost
Pokrok	Tradice
Aktivita	Pasivita
Veřejné sféra	Soukromá sféra
Racionalita	Emocionalita
Fyzično	Psychično
Dominance	Podřízenost

Fyzično a dominance se spojují s mužstvím, protože Christian je až posedlý (i fyzickou) kontrolou a vztah je pro něj zpočátku ryze fyzický akt.

U Anny je tomu opačně, dominantnímu Christianovi se podřizuje (i nejdříve vstupuje do smluvního, submisivního vztahu) a značně se zajímá o Christianův duševní stav a psychická traumata.

Kdyby ale vše zůstalo jen takto, nevysvětlovalo by to, proč ženy takovou knihu čtou, proč pro ně znamená únik z reality a umožňuje jim řešit své problémy a rozšířit si obzory. Výše popisovaný stav se v průběhu příběhu mění, což je právě pro čtenářky lákavé. *Fifty Shades* se postupně ukazuje z hlediska genderu poměrně inovativní. Čtenářky v *Padesáti odstínech* nehledají reprodukci tradičního genderového vzorce. Nečtou je proto, aby si prožily příběh dívky, která dospěje a splní si životní sen nalezením milujícího a milovaného manžela.

Hlavní postavy – na jedné straně extrémně maskulinní muž a na druhé straně žena až za hranicemi stereotypní maskulinity – jsou popisovány jako absolutní opaky a pravděpodobně tak, aby co nejvíce vyzněla proměna, kterou oba v příběhu ve vzájemném vztahu projdou. Christianova vnější dokonalost je takovým managementem dojmu, je možné říci, že „hraje divadlo“, jak by řekl Erving Goffman (1999), ale ve skutečnosti má velké osobní problémy – vyrovnává se svojí osobností, „nepřirozeným“ a „nenormální“ (jak je v knize prezentován) sexuálním životem, které pramení z toho, co se mu stalo v dětství. Díky Anně se ale mění, se vším se mu daří postupně vyrovnávat a začne se chovat lépe i ke svému okolí. Hlavní hrdina, jeho tajemství, problémy a proměna pod vlivem hlavní hrdinky, je pro čtenářky velmi zajímavý. *„Velmi mě uchvátil hlavní hrdina, jeho komplikovanost i láska, kterou byl schopen dát a vůbec celý příběh, který je vlastně takovou pohádkou, při čtení jsem mohla popustit uzdu své fantazii a zapomenout na všední realitu, být mám život skvělý a jsem šťastná. Ale moc ráda sním a tohle bylo takové úžasné snění“*, říká např. **Marie (35 let)**. Další čtenářka, **Markéta (22 let)**, její slova potvrzuje:

Markéta (22 let): *Konec trilogie se mi docela líbí. Anna dokázala v Christianovi probudit všechny jeho kladné stránky (pozn. – s úsměvem). Christian je pro mě ideální muž. Líbí se mi to, jak ho láska ovlivní a pomůže mu ukázat, jaký doopravdy je. Také bych chtěla něco takového dokázat (pozn. – s úsměvem). Je neskutečně charismatický.*

A vše potvrzuje a shrnuje i **Jarmila (23 let):** *mám pocit, že každá žena ráda čte o tom, jak dokáže láska „k nim“ změnit muže, po kterém šlípí každá druhá...*

Zásadní proměnou prochází i hlavní hrdinka. Z „šedé myši“ se stává silná, sebevědomá a velice úspěšná žena. Dokáže nejen pomoci muži, kterého miluje, ale mění i sama sebe – jinak se obléká, začíná používat všechny moderní technologie a ve veřejné sféře, v práci, které se vždy chtěla věnovat, se prosadí (i když za přispění Christiana) na nejvyšší pozice. Stává se z ní tedy takový vzor ženského úspěchu. V proměnách hlavních hrdinů můžeme vidět to, co Deutsch (2007) nazývá termínem „undoing gender“, nebo-li „rozkládání genderu“. Padesát odstínů je v podstatě „vzdorem“ vůči tradičním genderovým vzorcům, protože hlavní postavy vzájemným vztahem, interakcí, boří klasickou genderovou opozici mužství a ženství a staví se proti charakteristikám, které jsou stereotypně připisované oběma kategoriím. Z provedeného výzkumu vyplývá, že právě takto vnímaný příběh je pro čtenářky lákavý a je tím, co se jim na čtení líbí.

4.3.5 Sex a tabu – inspirace a posun norem

Vzorem úspěšné ženy, jako je hlavní hrdinka příběhu, by mohla být i sama autorka E. L. James, vlastním jménem Erika Leonard (rodným

jménem Mitchell). Na jednu stranu je možné říct, že jím je, protože v nedávné době vyšla kniha s názvem *Inspirace v odstínech šedi – vítězné povídky soutěže Staň se novou E L James* (Kol. 2014), která, jak název napovídá, je souborem nejlepších povídek inspirovaných právě zkoumanou trilogií. Paradoxně i přes úspěchy autorky a inspiraci pro další spisovatele/ky, z výpovědí čtenářek z tohoto výzkumu vyplývá, že si o ní ne vždy vyhledávají další informace, anebo ani neví, jestli jsou knihy napsány ženou, nebo mužem, jak ilustruje výňatek z rozhovoru s **Marcelou (29 let)**: (...) *nevím, jestli to takhle autor zamýšlel. Nebo autorka? Já vlastně ani nevím, jestli to napsal chlap nebo ženská* (pozn. – s úsměvem). To je vlastně i důvod, proč je v celé práci používáno pojmenování „čtenářky“, nebo v rozšířené formě „čtenářky, kterým se knihy líbily“ spíše než označení „fanyanky“. Většina žen, které se zúčastnily tohoto výzkumu, se totiž za fanyanky nepovažuje, považují se raději za běžné čtenářky. Často nevyhledávají další informace o autorce, ani o díle, nebo např. o chystaném filmu. Na druhou stranu ale většina z nich např. sleduje Facebookovou stránku trilogie³⁵ a knihy probírají se svými přáteli. „Fanouškovství“ v tomto případě není tolik spjata přímo se samotným dílem a vším, co s ním souvisí a vnější prezentací sama sebe, jako „fanyanky“ těchto knih a jejich autorky – např. zvláštním způsobem oblékání. Což může být spjata i s nepříliš pozitivním veřejným pohledem na knihy. Spíše jde o soukromější prožívání příběhu – jeho probírání mezi nejbližšími známými, nebo hledání inspirace pro vlastní život, ať už v řešení problémů, nebo často v sexu, který je další inovací, kterou „Odstíny“ přináší.

4.3.5.1 Sex jako lákadlo

Je nanejvýš pravděpodobné, že sex je tím, na co odkazuje E L James, když se na svých internetových stránkách prezentuje jako

³⁵ Mnoho z čtenářek se do výzkumu zapojilo právě skrze tuto stránku.

„autorka provokativní romance“.³⁶ Zároveň je to téma, v souvislosti s kterým je trilogie nejčastěji spojována ve veřejné diskuzi, reklamách, novinových článcích apod. a také tématem, které odlišuje Padesát odstínů od klasických romancí, které četly ženy ve výzkum Janice Radway.

Právě proto, že je to velmi často diskutované téma, je sexuální obsah tím, co mnoho žen ke čtení Padesáti odstínů přivede. A to ať už jsou to ženy, které i jinak běžně čtou (romance, ale i knihy obecně), nebo ne. Toto téma tedy do značné míry stojí i za enormním počtem čtenářů/ek, které si knihy v nějaké (tištěné i elektronické) verzi pořizují. Zároveň může z velké části vysvětlovat, proč je mezi čtenářkami tak překvapivě vyrovnaný počet žen, kterým se knihy líbily a těch, kterým ne. Mnoho z nich mohlo knihu číst s očekáváním něčeho nového a neobvyklého, ale protože sex je jen součástí širšího celku a navíc trpí podobnými stylistickými nedostatky, jako zbytek textu, tedy např. časté opakování se v popisu, mohlo to pro ně být zklamání, které negativně ovlivnilo celý jejich názor na knihy (nebo knihu, protože jak ukazují dodatky k odpovědím na otázky v dotazníku, který byl součástí kvantitativního šetření, často začaly číst jen první díl a pro čtení dalšího se už z těchto důvodů nerozhodly, některé nedočetly ani první díl).

Pro další čtenářky mělo téma sexu ale odlišný efekt. Bylo také tím, co je ke čtení přilákalo, ale nebylo tím jediným, co je na nich ve výsledku zaujalo. Na rozdíl od v předešlém odstavci zmíněných žen, byly tyto čtenářky zaujaty právě i obsahem. Tyto čtenářky pak četly i další díly série a celou trilogii hodnotily pozitivně.³⁷ Tak tomu bylo i v případě **Heleny**, která znovu zdůrazňuje už dříve popisovaný únik od reality:

³⁶ Viz <http://www.eljamesauthor.com/>

³⁷ A z toho důvodu byly pak také osloveny s žádostí o pokračování i v kvalitativní části výzkumu.

Helena (36 let): *Přitáhlo mě jednoznačně tabu téma BDSM a zvědavost. Udržel mě u nich silný příběh a krásná pointa. Čtení bylo jako úžasný únik z každodenní reality, mohla jsem se zasnít a žít chvíli život někoho jiného.*

4.3.5.2 Sex jako inspirace

Sex je v knihách dvojí – normální a nenormální. Za normální se považuje ten, který pravděpodobně praktikuje většina lidí v běžném životě a pojí se s emocemi, citlivostí a něžností. Takový druh sexu je zde nazývám „milování“ nebo „vanilkový sex“. Jde prakticky o tradiční způsob sexu. Netradiční, nenormální sex zde představují BDSM praktiky. Takový sex je nazýván jako „tvrdý sex“, „šukání“, „nemravnost“ nebo „hraní si“ (Christian má pro tyto praktiky speciálně vybavenou místnost – hernu). Sex je také významným určujícím prvkem ve vztahu hlavních postav a jejich vývoji. Anna do vztahu s Christianem vstupuje absolutně nezkušené a její preference směřují spíše k tradiční formě. Christian naopak praktikuje výhradně BDSM praktiky. S postupujícím příběhem Anna ale postupně odhaluje, že pro Christiana má „tvrdý sex“ v podstatě především terapeutický význam, protože se jím vyrovnává se hroznými událostmi z dětství. Jak obě postavy procházejí proměnou, mění se i jejich vnímání sexu – Christian začne být svolný i k běžnějšímu způsobu sexu a BDSM pro něj přestávají být pouze léčebným nástrojem. Anna naopak zjišťuje, že i když se těchto praktik z počátku děsila, tak BDSM v určité mírnější míře mohou být nejen přijatelné, ale dokonce příjemné i pro ni. Sexuální vztah, který je nedílnou součástí obsahu knih, a jeho rozvoj tak vlastně napomáhají k dříve popisovanému boření genderových stereotypů. Zároveň samo téma sexu v knihách označovaných jako „pro ženy“ je inovativní a nejen lákavé, ale i inspirující pro čtenářky. Je také důvodem, proč knihy ženy sice současně vnímají jako ženské, ale ne výhradně, naopak je vidí jako přínosné i pro muže a pro partnerský vztah

obecně a číst by je tak měli podle nich i muži. „Proč by si jí nemohl přečíst i chlap? Třeba by se mohl inspirovat v něčem...“, říká např. **Petra (19 let)**. A se smíchem dodává: „ne nejsem naivka, u mého přítele se mi to povedlo.“ A další čtenářky, které se zúčastnily výzkumu, s ní souhlasí:

Markéta (22 let): *Rozhodně tato trilogie dost podpořila mojí fantazii. Sexuální představitivost se dosti rozšířila. Kniha mi rozšířila obzory o několik praktik, o kterých jsem neměla ani tušení. Byla bych ochotná spoustu věcí sama zažít, bohužel jsem bez partnera a nejsem si jistá, jak něco takového budoucímu partnerovi potom navrhnout (pozn. – se smíchem). Možná mu dát přečíst padesát odstínů (pozn. – se smíchem)?*

V případě **Radky (28 let)** se jedná o poměrně dlouhý úryvek písemného rozhovoru³⁸, ale protože se domnívám, že vhodně ilustruje popisované téma, dovolím si ho uvést celý:

Radky (28 let): *Ano je to pro ženy ale po přečtení bych i doporučila, aby je (pozn. – myšleno knihy trilogie Padesát odstínů) četli i muži, aby poznali, jaké máme my potřeby a co se nám líbí, jelikož nám muži bohužel nerozumí. Omlouvám se za upřímnost, ale napíšu to, jak mi huba narostla – mam ráda sex a to hodně, takže o vše co se týče romantiky, erotiky a sexu se zajímám, takže ani jsem se nemusela dlouho rozhodovat, zda si tu knihu pořídit, nebo ne. Když se mi nebude líbit, tak ji prodám, ale opak byl pravdou, přečetla jsem ji na jeden hlt a číst něco, o čem se moc nemluví, je jako přísloví „zakázané ovoce nejvíc*

³⁸ Písemné rozhovory byly vedle rozhovorů naživo při osobní setkání a rozhovorů naživo přes Skype třetím typem komunikace. I když jsem se tohoto typu původně trochu bál, nebyl jsem si jistý, jak taková komunikace bude moct probíhat, ukázalo se, že je tato forma velmi výhodná, protože čtenářky, jak samy několikrát zdůraznily, mohly být podstatně více otevřené a mluvily i o tématech, o kterých by naživo mluvit příliš nechtěly.

chutná“. V půlce knihy jsem si uvědomila, že bych i některé ty scény ráda vyzkoušela. Samozřejmě ne mlácení do krve a jiné extrémy, ale tak jako decentně. Tak jsem to příteli navrhla a on souhlasil, že můžeme zkusit něco nového a můžu říct, že jsme byli oba překvapeni, jak je to osvobozující, takže je jasné, že druhý díl se musí koupit a o třetím ani nemluvě. Opět jsem byla z nich nadšená, jelikož tam už byl nádech té detektivnosti a akce, což je krásná kombinace. Knihy mě vždy odpoutaly od rodinných starostí a od reality, která je dost krutá, že jo, a dalo mi to, že ne všichni musí být takoví tvrdáci, jak ze sebe dělají, ale že uvnitř jsou zranitelní jako všichni kolem nich a doporučila bych to všem chlapům, aby si to přečetli.

Radka také znovu připomíná únik z reality a dokazuje, že popisovaný sex může být přesně tím, co čtenářky hledají i ve svém vlastním reálném životě. Přečtení „Odstínů“ tak může mít pozitivní dopad na život nejen jich samotných, ale i jejich partnera.

4.3.6 Padesát odstínů – knihy na hraně

Ať už byl sexuální obsah pro čtenářky jen lákadlem, nebo pro ně znamenal více a obohatil jejich reálný život, je explicitní popis sexuálního aktu v tomto žánru knih inovativním přístupem, který rozšiřuje čtenářské publikum a budí rozporuplné reakce. Vášnivé diskuze na toto téma ukazují, že zkoumané knihy posouvají hranice „normálnosti“. Např. u **Petry (19 let)** podle jejích slov nezměnily ani tak pohled na sexualitu, jako tomu bylo u Radky, ale „spíš na to, že v dnešní době už to není takové tabu, divila jsem se, že se našel někdo, kdo o tom dokázal takhle napsat!? Když jsem četla první díl, styděla jsem se za to, že to čtu, knize jsem dávala jiný obal, aby si ostatní, např. cestující v autobuse, nemysleli, že jsem, kdo ví co, ale postupem času jsem viděla, že to čte čím dál víc lidí, víc o tomhle mluví a já jsem přestala mít dojem, že jsem něco míň,

když tohle čtu...ted' už čtu několikátý erotický román a nestydím se za to (pozn. – s úsměvem), je to každého věc, co čte. Hodně se mě i kamarádky ptají, co jsem četla a jestli bych jim nějakou knihu nepůjčila. Polička s touhle literaturou se u mě v knihovně dosti zaplnila (pozn. – s úsměvem). Petru jsem tedy poprosil, jestli by mi nemohla říci názvy některých titulů: Určitě, tak třeba 80 dní barvy smyslnosti, dychtivosti, naplnění, je to taky trilogie, potom třeba 14 podob touhy a ted' mám rozečtený Gabrielovo inferno, ale tam jsem se zatím nedočetla k ničemu, co by bylo takové jako 50 odstínů. Ale zajímal by mě Markýz de Sade, ale nikde jsem se k němu nedostala...

Z Petřiny výpovědi je možné vyčíst, že trilogie Padesát odstínů nastartovala nový trend v podobě větší popularity žánrově podobných knih, jako tomu bylo v ČR např. u severských detektivek po úspěchu knih Stiega Larssona. Padesát odstínů tedy ukazuje, že termín „ženská kniha“ má v současnosti jiný význam, než v době výzkumu Radway. Tyto knihy z širšího hlediska reflektují současné společenské trendy, protože se svým způsobem staví proti genderovým stereotypům a přinášejí i nová témata, především z oblasti sexuality.

Zároveň je ale i z výpovědí zúčastněných žen zřejmé, že i když Fifty Shades poukazuje na v určitých tématech větší otevřenost společnosti a samo k tomuto procesu přispívá, nelze v jejich případě hovořit o zcela nové podobě knih a zpracování společensky naprosto přijatelných témat. Z výzkumu vyplývá, že trilogie Padesát odstínů představuje knihy, které jsou na jakési pomyslné hranici. Na jednu stranu jsou obsahově podobně genderově stereotypní jako klasické romance, na druhou stranu proti těmto stereotypům vystupují. Série také představuje pravděpodobně první masově prodávané knihy, které lze najít současně v sexshopech i běžných knihkupectvích a supermarketech. A právě především sexuální tematika je pro některé čtenářky stále velmi osobní záležitostí, kvůli které by se styděly knihu číst např. při cestě hromadnou

dopravou, pro jiné čtenářky jsou to ale témata již zcela normální a vhodná i na veřejnosti. I ony sice knihu nemusí číst veřejně, nebo alespoň ne při cestě hromadnou dopravou, ale důvody k tomu měly jiné. Dobře to ilustrují **Eliška, Zdeňka a Tereza**:

Eliška (23 let): *Tak já jsem ta, která se stydí. Na veřejnost bych si jí asi nevzala. Četla jsem jí hlavně doma a tak, aby se mě nikdo nevyptával, co to čtu a o čem to je.*

Zdeňka (18 let): *Knihy jsem četla doma, ale jen proto, že jinde knihy nečtu, ať jde o jakoukoli knihu. Neměla bych problém ukázat se s ní na veřejnosti.*

Tereza (28 let): *Tak knihu bych s sebou do busu nebo vlaku netahala, muselo by mi upadnout rameno (pozn. – s úsměvem). Četla jsem ji jen doma a na dovolené, ale určitě ne z důvodu, že bych se za to styděla.*

Trilogie Padesát odstínů tedy nezmění svět, ale poukazuje na některé jeho proměny a svým způsobem k nim přispívá a může se stát významnou součástí života svých čtenářů a čtenářek.

5 ZÁVĚR

Cílem práce bylo popsat postoje a názory širšího publika na zkoumaný současný sociální fenomén a porozumět významům, které v něm nalézají ty, které k němu mají pozitivní vztah. Ze závěrů provedeného výzkumu v první řadě vyplývá, že i když je trilogie Padesát odstínů obecně považována za „knihu pro ženy“, liší se způsob, jakým s tímto termínem zachází veřejnost a jak samy čtenářky s kladným přístupem ke zkoumané sérii. Zatímco vytváření veřejného obrazu *Fifty Shades* staví na premise označující trilogii tímto termínem a nijak ji nezpochybňuje, spíše ji nadále utvrzuje, čtenářky k ní přistupují už více kriticky. Knihy sice také považují primárně směřované na ženy a konzumované především ženami, ale zpochybňují výhradnost tohoto přístupu, když často zdůrazňují, že by bylo, např. pro partnerské vztahy, vhodné, aby je četli i muži.

Obecný obraz knih jako ženské literatury pak má za následek rozdíly v přístupu k nim a zájmu o ně, protože podstatně menší podíl mužů než žen o jejich přečtení jeví zájem a ženy knihy čtou opravdu výrazně častěji. Zároveň se ale ukazuje, že rozdíly v názorech u těch, kteří je četli, už nejsou až tak enormní, jak by bylo možné očekávat, protože téměř polovina žen je hodnotí negativně, zatímco 30 % mužů pozitivně. Tento výsledek je možné vysvětlit tím, že veřejný obraz knih postavený především na sexuálním obsahu, který se tím stal i nejvíce přitažlivým tématem, nevystihuje celý obsah knih. Zatímco ženy k nim přistupují s pozitivním očekáváním ovlivněné prezentací trilogie jako „ženských knih“, muži je mohou číst spíše ze zvědavosti a bez velkých, alespoň ne pozitivních, očekávání. Když pak s vlastní zkušeností zjistí, že knihy se v realitě částečně liší od svého mediálního obrazu, může být mnoho žen zklamáno a naopak někteří muži mohou být překvapeni příjemně.

Ve výsledcích je také možné nalézt odpověď na důležitou otázku, jak vysvětlit paradox, že trilogie je extrémně populární a úspěšná a zároveň tak kritizovaná a zatracovaná. Vysvětlení leží v propletené problematice subkultur a vyšší a nižší kultury. Zatracení plyne z toho, že každý, aniž by často dokázal své názory explicitně pojmenovat a vysvětlit, implicitně ví, co je vyšší a nižší kultura. Zkoumanou trilogii řadí do nižší, což negativně ovlivňuje jeho vlastní hodnocení. Intenzita negativních reakcí pak přímo úměrně roste s úspěchem knih. Kvůli tomu, že je považovaná za nízké umění a navíc knihy pro ženy, mnoho potenciálních čtenářek a zejména čtenářů si k ní vůbec nenajde cestu. Zájem a úspěch je naopak z části vyvolán médii a paradoxně opět prezentací knih jako ženské literatury, protože ženám jejich čtení téměř vnucuje, ale především tím, že zkoumané knihy nesou určité specifické významy pro konkrétní subkulturu čtenářek.

Knihy sledované série jsou často kritizované za literární a stylistické nedostatky, což do značné míry znemožňuje jejich uznání a přijetí témat a způsobů jejich zpracování, které přinášejí. Z rozhovorů se čtenářkami, které mají ke zkoumaným knihám pozitivní vztah a které se zúčastnily výzkumu, vyplývá, že ale ani ony ke knihám nepřistupují nekriticky. Nedostatky textu jsou často nepříjemné i pro ně, ale zároveň od nich dokážou odhlédnout a naopak ocenit způsob, kterým je trilogie psaná, díky němuž se všechny knihy rychle a snadno čtou a umožňují jim nechat se vtáhnout do děje.

VIP Harlequin, Porno pro mamky (PPM), Panna a netvor/Kráska a zvíře nebo Lechtivá pohádka o popelce. To jsou všechno metafory, kterými je trilogie Padesát odstínů označována a které, i když jejich cílem někdy je sérii zesměšnit a degradovat, mají každá do určité míry pravdu, protože souvisí s tím, co je v knihách pro čtenářky důležité. Skrývají v sobě únik od starostí a tlaků běžného života a pomoc s jejich

vyrovnáváním, ale i legitimizaci zájmu o sex, což dosud nebylo tolik přípustným tématem, kterým se také „Odstíny“ odlišují od klasických romancí.

I když závěry vyvozené z výsledků provedeného výzkumu nelze zcela generalizovat, z širšího hlediska upozorňují na obecnější problém kategorizace děl, který se v tomto případě projevuje výše zmíněným a vysvětleným paradoxem. Dalším, na co výzkum upozorňuje, je postupná proměna významů termínu „kniha pro ženy“. Trilogie Padesát odstínů, která je v současnosti asi nejznámější a nejrozšířenějším zástupce knih tohoto žánru, více reflektuje současné sociální trendy, přináší nová témata a způsob jejich zpracování, posunuje normy, např. v oblasti sexu, a z Padesáti odstínů do určité míry činí nástroj umožňující vystupovat proti tradičnímu genderovému rámci namísto toho, aby ho dále reprodukoval, jako tomu bylo a stále je u klasických romancí.

Z výsledků tak vyplývá, že knihy se nacházejí na jakési pomyslné hraně, když zároveň poukazují na větší otevřenost vůči novým tématům, která přinášejí, tématům, která se ukazují být pro čtenářky zajímavá. A přinášejí i nový způsob zpracování stávajících témat, kterým už tolik nereprodukuje tradiční genderový řád, jako tomu bylo u klasických romancí. Současně ale odmítavé reakce i stud některých čtenářek značí, že ne všechna témata a způsob, jakým se o nich mluví, jsou považované za normální (ve smyslu akceptovatelné většinou) a přípustné.

Výzkum ve svém průběhu také přinášel stále nová a nová témata, kterým se ale nebylo z koncepčních, časových a prostorových důvodů možné věnovat. Je ale možné z nich vyvodit návrhy pro další bádání. V této práci jsem se zaměřil na pohled skupiny čtenářek, kterým se knihy líbily. Prvním možným směrem dalšího výzkumu by proto mohly být pohledy i jiných skupin. Např. názory mužů na knihy pro ženy, nebo

pohled žen, které odmítají číst knihy označované jako ženská literatura. Mezi další výzkumné otázky, které by si bylo možné v návaznosti na tento výzkum klást, patří – Jakým způsobem interagují nejrůznější aktérské strany (spisovatelé a spisovatelky, producenti knih a publikum)? Jsou vztahy mezi nimi asymetrické, nebo se naopak v současnosti všechny strany více přibližují? Jakým způsobem zasahují moderní technologie, především internet, do podoby, vzniku a šíření knih? Tuto otázku je pak možné si položit i v jiných oblastech kultury a zaměřit se např. na film nebo hudbu.

V určitých momentech výzkumu se také ukazovalo, že je dobré neustále reflektovat i svou vlastní roli a že, jak ukazuje Radway, nejde ke čtenářkám přistupovat jako k objektům výzkumu, ale že je naopak nutné brát je jako subjekty. *Fifty Shades* jsou poměrně rozsáhlým současným fenoménem a veřejná diskuze, která se s nimi pojí, svým způsobem ovlivňuje všechny, kteří s nimi přijdou do styku. I pro mě to zpočátku byl nepochopitelný hit, ke kterému jsem a priori zastával poměrně negativní postoj, protože jsem nedokázal pochopit, co může čtení těchto knih ženám v dnešní společnosti přinášet. Zaměřit výzkum na toto téma pro mě tedy bylo motivováno i osobní výzvou porozumět, což se, troufám si tvrdit, podařilo. Zároveň ale i přístup některých čtenářek ke mně byl veřejným míněním ovlivněn, protože i ony na můj zájem o jejich účast ve výzkumu reagovaly podezřívavě, někdy dokonce s obavami, jestli nejsem „úchyl“, který se, kdo ví proč, zajímá o ženské knihy a jestli s nimi jen nechci probírat sex, o kterém se v knihách mluví. Zároveň se ukázalo jako výhodné provádět část rozhovorů písemnou formou, protože podle vlastních slov tak byly čtenářky v určitých chvílích otevřenější, než by byly při živém rozhovoru, protože některá témata pro ně byla příliš soukromou záležitostí.

Na druhou stranu jsem se ale setkal také s velkým zájmem se výzkumu zúčastnit. Ochotu a zájem poskytnout rozhovor vyjádřilo nejen několik desítek čtenářek oslovených různými způsoby, ale skrze dotazník i přibližně 130 zúčastněných, tedy nejen čtenářek, ale i mnoho z těch, kteří knihy nečetli, nebo se jim nelíbili a nebyli tedy skupinou, na kterou se tento výzkum zaměřil. To svědčí o tom, že fenomén trilogie Padesát odstínů je stále zajímavým tématem a výzkum v této oblasti může nadále odhalovat významy trilogie i pro jiné skupiny. Při výzkumu určitého sociálního fenoménu je tedy vhodné snažit se vnímat konkrétní aktéry a aktérky a snažit se porozumět významům, které se u jednoho jevu můžou lišit pro různé sociální skupiny.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Ang, Ien. 1985. *Watching Dallas: Soap Opera and the Melodramatic Imagination*. Routledge.

Bayer, Ivo, Jiří Šafr, Kateřina Vojtíšková. 2007. *Přístupy k sociologickému zkoumání kultury a stratifikace*. Praha: CESES FSV UK.

Bourdieu, Pierre. 1984 (1979). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge & Kegan Paul In Šafr, Jiří. 2008. *Životní styl a sociální třídy: vytváření symbolické kulturní hranice diferenciací vkusu a spotřeby*. Praha: SOÚ.

Bourdieu, Pierre. 1998. *Teorie jednání*. Praha: Karolinum.

Bourdieu, Pierre. 2000. *Nadvláda mužů*. Praha: Karolinum.

Brewer, John, Albert Hunter. 2006. *Foundations of multimethod research: synthesizing styles*. Thousand Oaks: SAGE Publications.

Bryman, Alan. 2006. „Integrating quantitative and qualitative research: how is it done?“ *Qualitative Research* 6: 97-113.

Bryson, Bethany. 1996. „‘Anything But Heavy Metal’: Symbolic Exclusion and Musical Dislikes“. *American Sociological Review*, 5: 884-899.

Cantril, Hadley, Albert H. Cantril. 2005. *The Invasion from Mars: A Study in the Psychology of Panic*. Transaction Publishers.

Cardon, D. 1995. „‘Chère Mémie...’ Émotions et engagements de l’auditeur de Mémie Grégoire.“ *Réseaux* 70, mars-avril In Noiriel, Gérard. 2012. *Úvod do sociohistorie*. Praha: SLON.

Clark, J., S. Hall, T. Jefferson, B. Roberts. 1976. „Subcultures, Cultures and Class“ In Hall, S. T. Jefferson (red.). 1976. *Resistance through Rituals*. London: Hutchinson In Thompson, Kenneth. 2001. *Klíčové citace v sociologii: Hlavní myslitelé, pojmy a témata*. Barrister & Principal.

Connel, Bob (2002): „Hegemonic masculinity.“ Pp.:60-63 In Stevi Jackson, Sue Scott (eds.). *Gender: A sociological reader*. New York: Routledge.

Cooley, Charles Horton. 2006 (1962). „Primary Groups.“ Pp.: 130-133 In John J. Macionis a Nijole V. Benokraitis. *Seeing ourselves: classic, 51 contemporary, and cross-cultural readings in sociology*. 7th ed. Upper Saddle River: Prentice Hall.

Creswell, John W., a Vicky L. Plano Clark. 2007. *Designing and conducting mixed methods research*. Wiley Online Library.

Creswell, John W. 2008. *Research Design: Qualitative Quantitative and Mixed Methods Approaches (2nd edition)*. SAGE Publications.

Curtis, Alberta, Marjorie Fiske Lowenthal, Robert K. Merton. 2004. *Mass Persuasion: The Social Psychology of a War Bond Drive*. Howard Fertig.

Deutsch, Francine M. 2007. „Undoing gender“. *Gender and Society* 21(1): 106-127.

Eco, Umberto. 2007. *Skeptikové a těšitelé*. Argo.

Fairclough, Norman. 1992. *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.

Foucault, Michel. 1994. *Dějiny šílenství*. NLN – Nakladatelství Lidové noviny.

Foucault, Michel. 2002. *Archeologie vědění*. Herrmann & synové.

Gadamer, Hans.-Georg. 2010. *Pravda a metoda I: nárys filosofické hermeneutiky*. Praha: Triáda.

Gans, H. J. 1974. *Popular Culture and High Culture; An Analysis and Evaluation of Taste*. New York: Basic Books In Šafr, Jiří. 2008. *Životní styl a sociální třídy: vytváření symbolické kulturní hranice diferenciací vkusu a spotřeby*. Praha: SOÚ.

Giulianotti, Richard. 2007. *Football. A Sociology of the Global Game*. Cambridge: Polity Press.

Goffman, Erving. 1999. *Všichni hrajeme divadlo: sebezprezentace v každodenním životě*. Praha: Nakladatelství studia Ypsilon.

Guenassia, Jean-Michel. 2012. *Klub nenapravitelných optimistů*. Argo.

Harden, Blaine. 2013. *Útěk z tábora 14*. Ikar.

Iturbe, Antonio G. 2013. *Osvětimská knihovnice*. Akropolis.

Jahoda, Marie, Paul F. Lazarsfeld, Hans Zeisel. 2013. *Marienthal: Sociografie komunity nezaměstnaných*. Brno: Masarykova univerzita.

James, E. L. 2012. *Padesát odstínů šedi*. Praha: XYZ.

James, E. L. 2013(a). *Padesát odstín temnoty*. Praha: XYZ.

James, E. L. 2013(b). *Padesát odstín svobody*. Praha: XYZ.

Jeřábek, Hynek. 1996. „Hadley Cantril a Robert K. Merton – dva výzkumy mimořádného působení rozhlasového vysílání: ‚Invasion from Mars‘ a ‚War Bond Drive.‘“ *Sociologický časopis* 32(2): 199-212.

Jeřábek, Hynek. 1997. „Marienthal“. *Sociologický časopis* 33(2): 321-337.

Jeřábek, Hynek. 2005. *Tři příklady spolupráce kvalitativního a analytického výzkumu*. Praha: Institut sociologických studií, FSV UK.

Dostupné online: cvvm.soc.cas.cz/2005-2/tri-priklady-spoluprace-kvalitativniho-a-analytickeho-vyzkumu

Kluckhohn, C., W. H. Kelley. 1945. „The Concept of Culture“ In Linton, Ralph (red.). 1945. *The Science of Man in the World Crisis*. New York: Columbia University Press In Thompson, Kenneth. 2001. *Klíčové citace v sociologii: Hlavní myslitelé, pojmy a témata*. Barrister & Principal.

Kolektiv autorů/ek. 2014. *Inspirace v odstínech šedi – vítězné povídky soutěže Staň se novou E L James*. Praha: XYZ.

Kroeber, A. L., C. Kluckhohn. 1963. *Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions*. New York: Vintage Books In Thompson, Kenneth. 2001. *Klíčové citace v sociologii: Hlavní myslitelé, pojmy a témata*. Barrister & Principal.

Lukjaněnko, Sergej. 2012. *Rytíři Čtyřiceti ostrovů*. Praha: Argo, Triton.

Lyon-Caen, J. 2006. *La lecture et la Vie. Les usages du roman au temps de Balzac*. Paris:Tallandier In Noiriél, Gérard. 2012. *Úvod do sociohistorie*. Praha: SLON.

MacLeod, Jay. 2004. *Ain`t no Makin` it: Aspiration & Attainment in a Low-Income Neighborhood*. Westview Press, Inc.

Mead, George. Herbert. 1934. *Mind, Self, and Society*. Ed. by Charles W. Morris. University of Chicago Press.

Mead, Margared. 2006. „Sex and Temperament in Three Primitive societies.“ Pp.: 206-211 In John J. Macionis, Nijole V. Benokraitis (eds.) *Seeing Ourselves: Classic, Contemporary, and Cross-Cultural Readings in Sociology*. 7th ed. Upper Saddle River: Prentice Hall.

Miltová, Alena, Miloslav Petrušek, Alena Vodáková. 1994. *Sociologické školy, směry, paradigmatata*. Praha: SLON.

Nešpor, Zdeněk R. 2002. „Česká folková hudba 60.–80. let 20. století v pohledu sociologie náboženství“. *Sociologický časopis*, 1: 79 – 97.

Noiriél, Gérard. 2012. *Úvod do sociohistorie*. Praha: SLON.

Paulíček, Miroslav. 2012. *Nikdo se neodváží říci, že je to nudné: Sociologie vysokého a nízkého umění*. Praha: SLON.

Radway, Janice. 1991 (1984). *Reading the Romance: women, patriarchy, and popular literature*. The University of North Carolina Press.

Radway, Janice. 2007. „Čtení romancí: Ženy, patriarchát a populární literatura.“ Pp.:169-223

In L. Oates-Indruchová (ed.) *Ženská literární tradice a hledání identit*. Praha: Slon.

Silverman, David. 2005. *Ako robiť kvalitatívny výskum : praktická príručka*. Bratislava: Ikar.

Smolík, Josef. 2010. *Subkultury mládeže: Uvedení do problematiky*. Praha: Grada.

Surkov, M. V. Kuprijanov. 2009. *Hlídky jako symptom: kulturologický sborník*. Praha: Argo, Triton.

Šafr, Jiří. 2008. *Životní styl a sociální třídy: vytváření symbolické kulturní hranice diferenciací vkusu a spotřeby*. Praha: SOÚ.

Šimáček, Jiří. 2011. „Heavy Metal: průvodce trnitou houštinou pro nemetalisty“. *Živel, září*: nečíslované strany.

Šmausová, Gerlinda. 2008. *Kdopak by se genderu bál?* Dostupné online: <http://www.cec-wys.org/prilohy/1dc3aec4/Kdopak%20by%20se%20genderu%20bal.pdf>.

Tashakkori, Abbas, and Charles Teddlie. 2003. *Handbook of mixed methods in social & behavioral research*. Thousand Oaks: SAGE Publications.

Thompson, Kenneth. 2001. *Klíčové citace v sociologii: Hlavní myslitelé, pojmy a témata*. Barrister & Principal.

Tučková, Kateřina. 2009. *Vyhání Gerty Schnirch*. Host.

West, Candace, Don H. Zimmerman. 2008. „Dělat gender.“ *Sociální studia* 1(5): 99-120.

Wilensky, H. L. 1964. „Mass Society and Mass Culture: Interdependence or Independence?“ *American Sociological Review* 29(2): 173-197 In Šafr, Jiří. 2008. *Životní styl a sociální třídy: vytváření symbolické kulturní hranice diferenciací vkusu a spotřeby*. Praha: SOÚ.

Williams, Raymond. 1983. *Keywords*. London: Fontana In Thompson, Kenneth. 2001. *Klíčové citace v sociologii: Hlavní myslitelé, pojmy a témata*. Barrister & Principal.

Yinger, J. Milton. 1960. „Contraculture and Subculture“. *American Sociological Review*, 5: 625 – 635.

Zahrádka, Pavel. 2010. „Současná problematika vysokého a populárního umění“. Pp.: 207-232 In Šubrt, Jiří a kol. 2010. *Soudobá sociologie IV (Aktuální a každodenní)*. Praha: Karolinum.

Elektronické zdroje

Statistiky o půjčování knih

<http://www.theguardian.com/news/datablog/2014/feb/14/most-borrowed-library-books-2012-13>

„Co číst v září“

[http://neoluxor.cz/blog/specialy/co-cist-v-zari--](http://neoluxor.cz/blog/specialy/co-cist-v-zari--302/?utm_source=shortener&utm_medium=link&utm_campaign=shortener&utm_content=co-cist-v-zari)

[302/?utm_source=shortener&utm_medium=link&utm_campaign=shortener&utm_content=co-cist-v-zari](http://neoluxor.cz/blog/specialy/co-cist-v-zari--302/?utm_source=shortener&utm_medium=link&utm_campaign=shortener&utm_content=co-cist-v-zari)

Amazon reklama

<http://www.youtube.com/watch?v=o88Aqmbzlul>

Ihned.cz

<http://life.ihned.cz/c1-57379860-nahota-na-prodej-eroticky-roman-padesat-odstinu-sedi-chce-dobyt-i-svet-mody>

Novinky.cz

<http://www.novinky.cz/zena/vztahy-a-sex/302547-nejnovejsi-trend-ve-svete-partnerska-smlouva-o-intimnim-zivote.html>

Aktuálně.cz

<http://magazin.aktualne.cz/kultura/umeni/soft-porno-prichazi-i-za-ceskymi-mamkami-miri-presne/r~i:article:775898/>

Týden.cz

http://www.tyden.cz/rubriky/kultura/literatura/porno-pro-mamky-vede-zebricek-bestselleru-v-usa_227864.html#.U0vN76L4svk

Lidovky.cz

http://www.lidovky.cz/ne-koran-ale-porno-pro-mamky-vezni-na-guantanamu-miluji-50-odstinu-sedi-1kr-zpravy-svet.aspx?c=A130731_111505_In_zahranici_mtr

Xman.idnes.cz

http://xman.idnes.cz/padesat-odstinu-sedi-je-cervena-knihovna-ffa-/xman-styl.aspx?c=A130125_151841_xman-styl_fro

Neoman.com

<http://neomam.com/fifty-shades-of-grey-infographic/>

E L James

<http://www.eljamesauthor.com/>

7 RESUMÉ

The aim of the diploma work is to describe attitudes and opinions of general public on the researched current social phenomenon, which is the popular *Fifty Shades Trilogy*, and to understand its significance for female readers and their positive attitude towards it. Therefore the work uses mixed methods research design in the form of quantitative questionnaire research and qualitative individual discussions.

The results of the research show the differences between the public view and the view of the readers themselves. The opinions and attitudes of the respondents towards the researched books are described and draw attention to surprising results in the opinions of men and women. As a result, the problems are occurring in understanding cultural phenomena in closed categories, such as higher and lower art or “women’s literature”.

In comparison with the research of Janice Radway (1991 [1984], 2007), there is a trend towards a change of the importance and appearance of the books described as “women’s literature”. The books mostly enable their female readers to break away from worries and pressure of the ordinary life and also, in some way, cope with their daily troubles. At the same time the books may no longer produce traditional gender frame, like classical romances, but they are becoming more and more a tool reflecting current social trends and helping to erode gender stereotypes, as the books bring new topics as well as a different way of viewing the topics already published.

8 PŘÍLOHY

8.1 Seznam příloh

1. Vzor zadávaného dotazníku
2. Propagační nabídka
3. Novinový text
4. Přehled tabulek a grafů

1. Vzor zadávaného dotazníku

Čtenáři/ky populární literatury

Dobrý den,
děkuji Vám za ochotu vyplnit tento krátký dotazník, který se zaměřuje na čtenářské publikum současné populární literatury, konkrétně vybraného příkladu knih „50 odstínů šedi/temnoty/svobody“ autorky E. L. James. Dotazník poskytuje základní informace k širšímu výzkumu mé diplomové práce, která dále rozpracovává téma genderových vztahů a současné populární literatury na příkladu těchto knih a na které pracuji v rámci studia sociologie na ZČU v Plzni. Z dotazníků nebudou vytvářeny samostatné výsledky, závěry budou součástí závěrečné práce. Vše je samozřejmě anonymní.

V následujícím dotazníku jsou 4 rychlé otázky, ale rád bych Vás požádal o vyplnění i nepovinných otázek, především páté a šesté otázky a o to, abyste se zúčastnil/a dalšího pokračování výzkumu a poskytnul/a mi krátký anonymní rozhovor na stejné téma – knihy E. L. James „50 odstínů šedi/temnoty/svobody“.

*Povinné pole

Jste: *

- Žena
 Muž

Kolik je Vám let? *

Vyberte věk ze seznamů

Kde žijete? *

- Česká republika
 Slovensko
 Jiné:

V současné době je populární 3 dílná sága spisovatelky E. L. James „50 odstínů šedi“ (1. díl), „50 odstínů temnoty“ (2.) a „50 odstínů svobody“ (3.). Jaké z následujících tvrzení nejpřesněji vystihuje Váš vztah k těmto knihám? *

- Slyším o nich poprvé
 Zním je, nečetl/a jsem je a ani je číst nechci
 Zním je, nečetl/a jsem je, ale chci si je (jeden - všechny díly) přečíst
 Zním je, četl/a jsem je (jeden - všechny díly) a líbily se mi
 Zním je, četl/a jsem je (jeden - všechny díly) ale nelíbily se mi

V současné době je populární 3 dílná sága spisovatelky E. L. James „50 odstínů šedi“ (1. díl), „50 odstínů temnoty“ (2.) a „50 odstínů svobody“ (3.). Jaké z následujících tvrzení nejpřesněji vystihuje Váš vztah k těmto knihám? *

- Slyším o nich poprvé
- Zním je, nečetl/a jsem je a ani je číst nechci
- Zním je, nečetl/a jsem je, ale chci si je (jeden - všechny díly) přečíst
- Zním je, četl/a jsem je (jeden - všechny díly) a líbily se mi
- Zním je, četl/a jsem je (jeden - všechny díly), ale nelíbily se mi

Je něco, co byste k těmto knihám chtěl/a říct – Váš názor, postřeh, apod.?

Nepovinná otázka - nemusíte vyplňovat

Zaujal Vás tento výzkum a měl/a byste zájem v něm dále pokračovat a poskytnout anonymní rozhovor? Pokud ano, zvolte možnost "ano" a na další stránce napište Váš e-mail.

Nepovinná otázka – nemusíte vyplňovat

- Ne
- Ano

Pokud jste u minulých otázek odpověděl/a kladně na dotaz k dalšímu pokračování ve výzkumu, uveďte zde prosím Váš e-mail. Pokud jste odpověděl/a "Ne", tuto otázku nevyplňujte.

Doplnění k předešlé otázce:

Odeslat

Nikdy přes Formuláře Google neposílejte hesla.

2. Propagační nabídka

Fifty Shades Freed – Padesát odstínů svobody

E L James
Nakladatelství: XYZ

Novinka – 3. díl

Ve chvíli, kdy se Anastasia Steeleová poprvé setkala s mladým úspěšným podnikatelem Christianem Greyem, netušila, jak moc se jí změní život. Ana od počátku věděla, že se musí naučit sdílet s Christianem jeho styl života, který jí nikdy nebyl vlastní, on se musel na oplátku vypořádat se svými vnitřními démony. Nyní, když jsou konečně spolu a zdá se, že mají všechno, zasáhne osud a před Anou vyvstávají její nejhorší noční můry...

449 Kč

Fifty Shades – Padesát odstínů – box 1–3

E L James
Nakladatelství: XYZ

Exkluzivní komplet trilogie Fifty Shades – Padesát odstínů

1 199 Kč

FIFFTY SHADES

Více než 70 milionů žen ve 40 zemích již sáhlo po románech z ojedinelé erotické trilogie. Autorka E L James dokázala prodejem předstihnout takové spisovatele jako jsou Dan Brown či J. K. Rowlingová a její knihy se staly nejprodávanějšími tituly v historii.

Čtenářky ve Spojených státech dokonce nosily příběh křehké studentky Anastasie Steelové a multimilionáře Christiana Greye ukrytý v nepřehledném obalu, protože kniha svým popisem sexuálních praktik byla na místní morálku nepřijatelná a příliš šokující.

Díky úspěchu knih zaplatilo filmové studio Universal za práva na zfilmování knižního bestselleru a prvního dílu trilogie Padesát odstínů šedi 5 milionů dolarů a film bude uveden do kin nejpozději v létě 2014.

Fifty Shades of Grey – Padesát odstínů šedi

399 Kč

Fifty Shades Darker – Padesát odstínů temnoty

449 Kč

3. Novinový text

Co zapomínáme v hotelu? Porno pro mámy

Foto: Shutterstock

Erotické knihy jsou teď v kurzu. Jedou na vlně popularity, kterou spustila trilogie Eriky Jamesové, jíž se prodalo přes sedmdesát milionů výtisků. Mezi ženami tato spisovatelka vyvolala takřka máni a kritici okamžitě první díl Padesát odstínů šedi překřtili na porno pro mámy.

Jenže jsou opravdu erotické knížky tak oblíbené, jak se v posledních několika letech truduje?

Jistě, prodávají se po milionech kusů, ale čtou se potom? Aby závislost na erotické literatuře zjistili, šli na to Britové od lesa: podívali se, jaké knihy lidé zapomínají v hotelech. A podle průzkumu hotelové sítě Travelodge, lidé nejčastěji zapomínají právě třetí díl trilogie Jamesové – Padesát odstínů svobody. Loni žebříčku korunovalo Padesát odstínů šedi.

Z průzkumu není zcela zřejmé, zda zapomenutliví lidé knihu dočetli, nebo ji odložili, ještě než zhlitli příběh o vztahu chudé studentky Anastasie a sadistického milionáře Christiana. Ale dá se předpokládat, že knihu, která vás omráčí, si budete lépe hlídat.

A neodnesla to jen Jamesová, ale i další erotické knihy o milionářích a jejich mladických láskách. První tři místa v žebříčku zapomenutých knih obsadily erotické romány. Po Padesáti odstínech svobody, kterých čtenáři na hotelových pokojích zapomněli 1.209 výtisků, druhé místo obsadila kniha Obnažená

od Sylvie Dayové a třetí Manželská smlouva od Jennifer Probstové. A dalo by se pokračovat, protože ve dvacítce zapomínaných knih se ještě dvakrát objevila Jamesová, Probstová a Sylvia Dayová.

Na druhou stranu, ne všichni čtenáři knihu kritizují, mnohým se podle studie líbila tak, že ji v hotelu nechali, aby si ji užili i další čtenáři. S nadsázkou by se dalo říct, že tito čtenáři, hlavně ženy, na dovolené rádi usínají u peprných knížek.

A pak tu byla ještě třetí skupina, ti, co knihu v pokoji prostě zapomněli. Dohromady hotelový řetězec napočítal „ztracených“ knih 22 648.

„Za poslední tři roky, co sledujeme knihy zapomenuté v našich hotelech, se ukázalo, že lidé čtou stále méně biografie celebrit a stále raději čtou romantické a thrillerové trilogie,“ říká Shakila Ahmedová z hotelové sítě Travelodge.

Ale literární kritici se nemusí začít pohoršovat, na dvacátém místě skončila klasika, Velký Gatsby od Francise Scotta Fitzgeralda.

Nově vydaná studie se sice týká jen Britů, ale určitě platí také pro Čechy. I když ti zatím v hotelech zapomínají spíše první dva díly knihy Eriky Jamesové, které v současnosti kralují českému žebříčku prodejnosti podle Svazu knihkupců a nakladatelů. To se může za půl roku změnit, protože i v Británii ještě před rokem zapomínali v hotelech nejčastěji Padesát odstínů šedi.

(ka)

4. Přehled tabulek a grafů

Tab. 1: Údajné charakteristiky kvalitativních a kvantitativních metod (Silverman 2005: 14 podle Halípeny 1979).

Kvalitativní	Kvantitativní
měkké	tvrdé
flexibilní	fixní
subjektivní	objektivní
politické	nezávislé od hodnot
případová studie	průzkum
spekulativní	testování hypotéz
zakotvené	abstraktní

Tab. 2: Rozdělení respondentů/ek podle země života.

Tab. 2: Respondenti/ky podle země života. (N=528).

Země	Počet
Česká republika	483
Slovensko	37
Ostatní	8
Celkem	528

Tab. 3: Shrnutí genderových opozic.

Tab. 3: Genderové binární opozice

Muži	Ženy
Síla	Slabost
Samostatnost	Závislost
Pokrok	Tradice
Aktivita	Pasivita
Veřejné sféra	Soukromá sféra
Racionalita	Emocionalita

Tab. 4: Procentuální přehled reakcí na zkoumané knihy.

Tabulka č. 4: Procentuální přehled reakcí na zkoumané knihy. (N=528).

Pozitivní		Negativní	
20,45		63,26	
Líbily se	Chce číst	Nelíbily se	Nechce číst
20,45	13,83	18,94	44,32

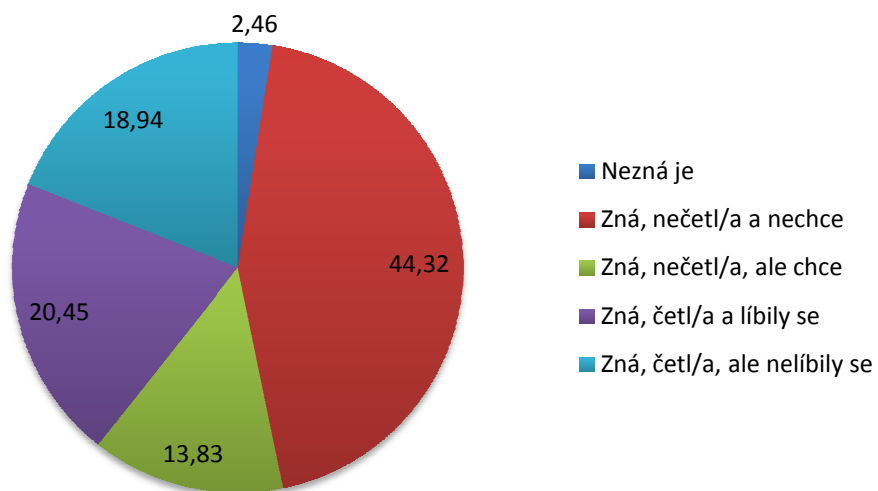
Tab. 5: Dle zkoumaného textu doplněné genderové opozice.

Tab. 5: Genderové binární opozice - doplněno

Muži	Ženy
Síla	Slabost
Samostatnost	Závislost
Pokrok	Tradice
Aktivita	Pasivita
Veřejné sféra	Soukromá sféra
Racionalita	Emocionalita
Fyzično	Psychično
Dominance	Podřízenost

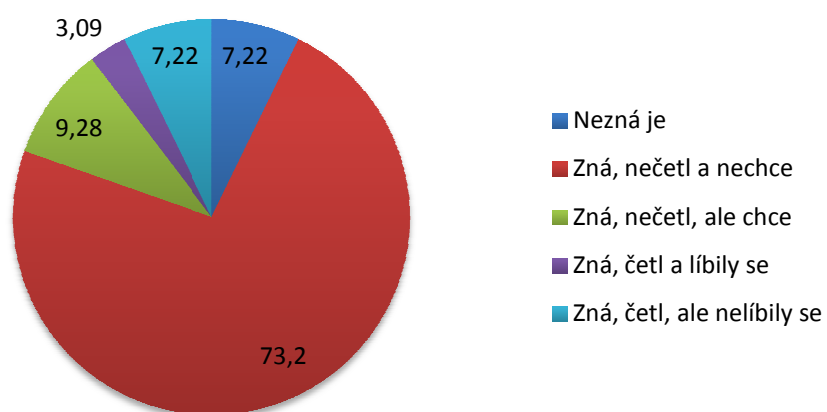
Graf č. 1: Celkové procentuální rozložení názoru na trilogii.

Graf č. 1: Celkové procentuální rozložení názoru na trilogii. N=528.

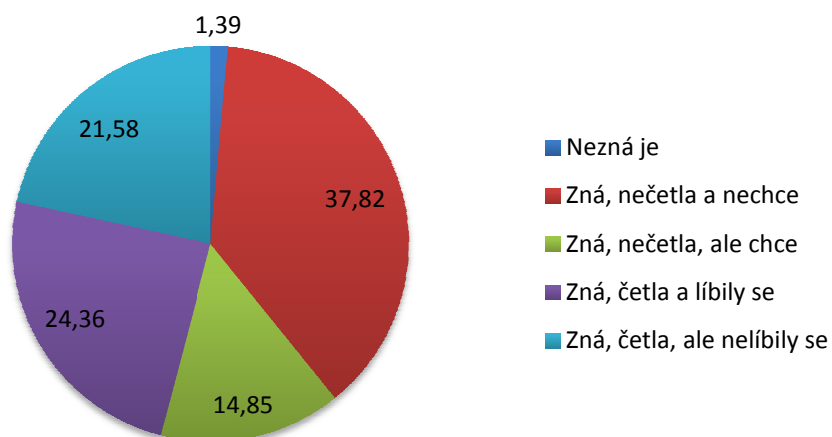
Graf č. 2: Procentuální rozložení názorů na trilogii u mužů.

Graf č. 2: Procentuální rozložení názorů na trilogii; Muži. N=97.

Graf č. 3: Procentuální rozložení názorů na trilogii u žen.

Graf č. 3: Procentuální rozložení názorů na trilogii; Ženy. N=431.

Graf č. 4: Porovnání názorů mužů a žen na přečtené knihy.

Graf č. 4: Názory mužů a žen na přečtené knihy. N=208.

